ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«Η ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΔΙΑΛΕΚΤΟΣ ΚΑΙ Η ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ ΑΓΙΟΣ ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ: ΚΟΙΝΩΝΙΟΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ»

«THE PONTIAN DIALECT AND ITS PRESERVATION IN THE VILLAGE OF AGIOS BARTHOLOMAIOS FLORINA: SOCIOLINGUISTIC AND PEDAGOGICAL EXTENSIONS»

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΚΑΤΗΚΑΡΙΔΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ(4582)

ΕΠΟΠΤΗΣ: ΚΑΜΑΡΟΥΔΗΣ ΣΤΑΥΡΟΣ

Β΄ ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΤΗΣ: ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ ΧΑΤΖΗΕΦΡΑΙΜΙΔΗΣ ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ

ΦΛΩΡΙΝΑ

ΜΑΙΟΣ 2021

Πρόλογος

Η παρούσα πτυχιακή εργασία πραγματεύεται το θέμα της ποντιακής διαλέκτου καθώς και τη διατήρηση της στο χωριό Άγιο Βαρθολομαίο Φλώρινας: Κοινωνιογλωσσικές και παιδαγωγικές προεκτάσεις, η οποία εκπονήθηκε στα πλαίσια της ολοκλήρωσης των προϋποθέσεων, για τη λήψη του πτυχίου μου από το πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, σχολή κοινωνικών και ανθρωπιστικών σπουδών στο τμήμα παιδαγωγικό δημοτικής εκπαίδευσης με έδρα τη Φλώρινα. Η ανάληψη της ορίστηκε τον Απρίλιο του 2020, με υπεύθυνο καθηγητή τον κ. Σταύρο Καμαρούδη και τον πατέρα Ειρηναίο Χατζηεφραιμίδη Ειρηναίο. Ο λόγος που επέλεξα το θέμα αυτό για την πτυχιακή μου εργασία είναι διότι κατάγομαι από το χωριό Άγιο Βαρθολομαίο Φλώρινας και ήθελα να γνωρίσω καλύτερα την ιστορία του χωριού καθώς και να ασχοληθώ περαιτέρω με τη γλώσσα, την ποντιακή διάλεκτο, τα ήθη-έθιμα του χωριού την εξέλιξη και την διατήρηση τους. Σκοπός της πτυχιακής είναι η ανάλυση της ποντιακής διαλέκτου, η ιστορία του Πόντου και συγκεκριμένα η ιστορία του χωριού. Η μετάδοση της ιστορίας και των ηθών-εθίμων από τις παλαιότερες στις νεότερες γενιές.

Θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον επόπτη μου κ. Σταύρο Καμαρούδη καθώς και στον β΄ βαθμολογητή μου πατέρα Ειρηναίο Χατζηεφραιμίδη για την πολύτιμη βοήθεια και την συνεργασία τους στην βελτίωση της εργασίας μου. Χωρίς τις απαραίτητες και σημαντικές διορθώσεις από μέρους τους, το αποτέλεσμα δεν θα ήταν ίδιο. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους καθηγητές/τριες της σχολής που συνέβαλαν στην απόκτηση των κατάλληλων γνώσεων για την εκπόνηση της πτυχιακής εργασίας μου αλλά και γενικότερα για τις γνώσεις που μας μετέφεραν και θα φανούν χρήσιμες στο μελλοντικό μου επάγγελμα ως εκπαιδευτικός. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την οικογένεια μου, η οποία από την πρώτη στιγμή ήταν στο πλευρό μου προσφέροντας μου ηθική και ψυχολογική συμπαράσταση κατά την διάρκεια της φοίτησης μου στη σχολή έως και την τελευταία στιγμή και επίσης υποστηρικτές στην έρευνα και στη συγγραφή της πτυχιακής εργασίας καθώς και τους κατοίκους του χωριού για την πολύτιμη βοήθεια τους.

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα 3

Περίληψη 5

Abstract 6

Εισαγωγή 7

Κεφάλαιο 1ο Ελληνικές διάλεκτοι: Η θέση της ποντιακής. Διαχρονία και συγχρονία 8

1.1 Πληροφορίες σχετικά με την Ποντιακή διάλεκτο 8

1.2 Ιστορικά στοιχεία 10

1.3 Χαρακτηριστικά της διαλέκτου 11

Κεφάλαιο 2ο Γενοκτονία των Ποντίων 12

2.1 Η ιστορία γύρω από την γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου 12

Κεφάλαιο 3ο Το χωριό Άγιος Βαρθολομαίος Φλώρινας: Ιστορία και Δημογραφία 14

3.1 Γενικές πληροφορίες 14

3.2 Ιστορία του χωριού- Προέλευση κατοίκων Ποντιακής καταγωγής 16

3.3 Ο πόλεμος του 40΄ και οι συνέπειες του στο χωριό Άγιο Βαρθολομαίο 18

3.4 Εμφύλιος 19

3.5 Ανασυγκρότηση του χωριού μετά από τις ΄΄πληγές΄΄ του πολέμου 20

Κεφάλαιο 4ο Γλωσσικά του χωριού 21

4.1 Ίδρυση σχολείου στον Άγιο Βαρθολομαίο 21

4.2 Πολιτιστικός σύλλογος του χωριού 23

4.2 Ιστορία της Ευξείνου Λέσχης Φλώρινας 24

4.2.1 Παρχάρια 2011 25

..... 26

..... 26

4.2.2 19η Μαΐου: Εκδηλώσεις για την Γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου 26

4.2.3Ποντιακά κάλαντα 27

4.2.4 Τηλεοπτική εκπομπή στον Άγιο Βαρθολομαίο 28

4.2.5 Μωμογέρια- Αναβίωση του εθίμου 28

4.2.6 Αναπαράσταση του ποντιακού γάμου 29

Κεφάλαιο 5ο Εκκλησίες του χωριού 30

5.1 Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος 30

5.2 Άγιος Βαρθολομαίος 31

5.3 Αρχάγγελος Μιχαήλ 32

5.4 Ιερός Ναός Αναλήψεως 32

Κεφάλαιο6ο Παρατηρήσεις για τη χρήση και τη μετάδοση στις επόμενες γενεές ‘’ο κύκλος της ζωής και ο κύκλος του χρόνου’’ 33
6.1 Ήθη-Έθιμα 33
6.2 Ο κύκλος του χρόνου 34
6.3 Ο κύκλος της ζωής 37
Κεφάλαιο 7ο Στοιχεία οικονομίας: Απασχόληση κατοίκων 41
7.1 Στοιχεία ιστορικά για την καπνοπαραγωγή 41
7.2 Στοιχεία κτηνοτροφίας 43
Κεφάλαιο 8ο Παιδαγωγικές προεκτάσεις 44
Κεφάλαιο 9ο Ερωτήσεις προς τους κατοίκους για διάφορα θέματα σχετικά με το χωριό .. 45
9.1 Ερωτήσεις- Απαντήσεις των κατοίκων 45
9.2 Πρόταση για περαιτέρω έρευνα 47
Κεφάλαιο 10ο Παραδοσιακές ποντιακές συνταγές του χωριού Αγίου Βαρθολομαίου 47
10.1 Ποντιακά φαγητά 47
10.1.1 Βαρένικα 48
10.1.2 Περεσκία 48
10.1.3 Ξεροτήγανα ή ωτία 49
10.1.4 Τανωμένος σορβάς ή σιρβάς 50
10.1.5 Σιρόν 50
10.1.6 Χαβίτς 51
10.1.7 Μακαρίνα 52
Κεφάλαιο 11ο Ποντιακά τραγούδια και παραμύθια 54
11.1 Ιστορία του Ποντιακού τραγουδιού 54
11.1.1 Η μάνα εν κρύο νερό 54
11.1.2 Πατρίδα μ΄αραεύω σε 56
11.1.3 Σεράντα μήλα κόκκινα 57
11.1.4 Γουρμπάν σ’εσόν το θέλεμαν 59
11.1.5 Την Πατρίδα μ΄ έχασα 61
11.1.6 Εγώ για τέσεν και μόνον 63
11.2 Ποντιακά παραμύθια 65
11.2.1 Ο Πεντικόν και το κορίτσ’ν ατ’ 65
11.2.2 Η γυναίκα και το θερίον. 66
Παράρτημα 69
Βιβλιογραφία 72

Περίληψη

Η πτυχιακή εργασία με τίτλο « Η ποντιακή διάλεκτος και η διατήρηση της στο χωριό Άγιος Βαρθολομαίος Φλώρινας: Κοινωνιογλωσσικές και παιδαγωγικές προεκτάσεις» αποτελείται από έντεκα θεωρητικά κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο αναλύεται η ποντιακή γλώσσα, το ποντιακό ιδίωμα, τα χαρακτηριστικά της διαλέκτου καθώς και η θέση της ποντιακής διαχρονία- συγχρονία. Στο δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται η γενοκτονία των Ποντίων.

Επιπρόσθετα, το τρίτο κεφάλαιο απαρτίζεται από τα ιστορικά και δημογραφικά στοιχεία του χωριού. Στη συνέχεια περνώντας στο τέταρτο κεφάλαιο έχουμε τα γλωσσικά στοιχεία του χωριού, την αναφορά του σχολείου, του πολιτιστικού συλλόγου μας, της Ευξείνου λέσχης και διάφορες δραστηριότητες που έχουν πάρει μέρος στο χωριό Άγιο Βαρθολομαίο. Το πέμπτο κεφάλαιο αποτελείται από τις εκκλησίες του χωριού οι οποίες είναι τέσσερις και γίνεται λεπτομερής αναφορά σε αυτές.

Περνώντας στο έκτο κεφάλαιο της πτυχιακής μου εργασίας περιγράφονται οι παρατηρήσεις για τη χρήση και τη μετάδοση στις επόμενες γενιές δηλαδή τα ήθη και τα έθιμα του χωριού τα οποία καθιέρωσαν οι παλαιότεροι και συνεχίζουν να τα διατηρούν μέχρι σήμερα οι πόντιοι κάτοικοι του χωριού, κάποια από αυτά ίδια και κάποια με μικρές διαφορές. Εν συνεχεία ακολουθεί το έβδομο και όγδοο κεφάλαιο στα οποία αναφέρονται στοιχεία οικονομίας του χωριού και η απασχόληση των κατοίκων καθώς και παιδαγωγικές προεκτάσεις.

Τέλος, στα τρία τελευταία κεφάλαια της πτυχιακής εργασίας μου έχω συμπεριλάβει κάποιες συνεντεύξεις από τους γηραιότερους κατοίκους του χωριού, παραδοσιακές ποντιακές συνταγές του χωριού, οι οποίες έχουν καθιερωθεί από τα παλαιότερα χρόνια και οι σημερινές γυναίκες τους χωριού τις διατηρούν ακόμη και τέλος στο τελευταίο κεφάλαιο υπάρχουν ποντιακά παραμύθια και τραγούδια τα οποία οι πόντιοι κάτοικοι του χωριού τα διατηρούν και τα ακούν μέχρι και σήμερα.

Λέξεις-κλειδιά: Ποντιακή διάλεκτος, διατήρηση, γενοκτονία Ποντίων, Ιστορία του χωριού, ποντιακά ήθη- έθιμα.

Abstract

The dissertation entitled "The Pontic dialect and its preservation in the village of Agios Bartholomeus, Florina: Sociolinguistic and pedagogical extensions" consists of eleven theoretical chapters. The first chapter analyzes the Pontic language, the Pontic idiom, the characteristics of the dialect as well as the position of the Pontian diachrony-synchronicity. The second chapter mentions the Pontian genocide.

In addition, the third chapter consists of the historical and demographic data of the village. Then moving on to the fourth chapter we have the linguistic elements of the village, the report of the school, our cultural association, the Euxinos club and various activities that have taken part in the village of Agios Bartholomeus. The fifth chapter consists of the villages of the village which are four and a detailed reference is made to them.

Going to the sixth chapter of my dissertation, the observations for the use and transmission to the next generations are described, is the customs and traditions of the village which were established by the elders and continue to this day by the Pontic inhabitants of the village, some of them and some with small differences. Then follows the seventh and eighth chapters which refer to elements of the village economy and the employment of the inhabitants as well as pedagogical extensions.

Finally, in the last three chapters of my dissertation I have included some interviews with the oldest inhabitants of the village, traditional Pontian recipes of the village, which have been established since the past years and the current women of the village keep them even at the end of the last chapter there are Pontian fairy tales and songs which the Pontian inhabitants of the village keep and listen to this day.

Keywords: Pontic dialect, conservation, Pontian genocide, history of the village, Pontian customs.

Εισαγωγή

Ο βασικός σκοπός της πτυχιακής μου εργασίας είναι η παράθεση βασικών στοιχείων και πληροφοριών που σχετίζονται με την ποντιακή διάλεκτο και με την τοπική κοινότητα του χωριού Αγίου Βαρθολομαίου Φλώρινας. Για να καταστεί αυτό δυνατό, χρειάστηκε να μελετήσω αρκετό υλικό στο διαδίκτυο, ορισμένα βιβλία, διάφορα αρχεία που βρίσκονται στη διάθεση του προέδρου του χωριού, καθώς και να πάρω συνεντεύξεις και να ρωτήσω παλαιότερους κατοίκους του χωριού για χρήσιμες πληροφορίες που γνώριζαν. Αυτή η έρευνα με βοήθησε να προχωρήσω στην εκπόνηση και ολοκλήρωση της πτυχιακής μου εργασίας. Τα θέματα που εξετάζονται στην παρούσα πτυχιακή εργασία έχουν ταξινομηθεί σε έντεκα κεφάλαια με υποενότητες ανάλογα με το περιεχόμενο τους. Σε κάθε κεφάλαιο αναλύεται και από ένα θέμα σχετικό με το χωριό και τους Πόντιους γενικότερα. Τα κεφάλαια της πτυχιακής μου εργασίας σχετίζονται με τα παρακάτω θέματα που θα αναφερθούν ονοματικά. Τα κεφάλαια αυτά αναφέρονται στη διάλεκτο, στη γενοκτονία των Ποντίων, στην ιστορία και δημογραφία του χωριού, στα γλωσσικά του χωριού, στις εκκλησίες, στα ήθη-έθιμα, στα οικονομικά στοιχεία, σε κάποιες παιδαγωγικές προεκτάσεις, στις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν σε κατοίκους του χωριού καθώς και σε ποντιακά παραμύθια, παραδοσιακά φαγητά και τραγούδια του χωριού που μου ανέφεραν οι κάτοικοι.

Κεφάλαιο 1ο Ελληνικές διάλεκτοι: Η θέση της ποντιακής. Διαχρονία και συγχρονία

1.1 Πληροφορίες σχετικά με την Ποντιακή διάλεκτο

Την δεύτερη δεκαετία του 20ου αιώνα ξεκίνησε η εγκατάσταση των κατοίκων του Πόντου οι οποίοι εγκαταστάθηκαν κυρίως στην Μακεδονία και την Θράκη, ενώ ένας αριθμός αστών κυρίως ποντίων εγκαταστάθηκε στην Αθήνα και σε κάποιες περιοχές του Πειραιά. Από το 1920 έως και σήμερα έχει έρθει ένας σημαντικός αριθμός ποντίων στην Ελλάδα , οι οποίοι εγκαθίστανται σε μεγάλες πόλεις ή σε χωριά. Τα πρώτα χρόνια οι Πόντιοι μιλούσαν την ποντιακή διάλεκτο όπως ήταν και φυσικό άλλωστε αφού ήταν ποντιακής καταγωγής άνθρωποι. Όμως στην συνέχεια ένας αριθμός προσφύγων δεν μιλούσε την ποντιακή διάλεκτο λόγω της απαγόρευσης των Τούρκων για την χρήση της ελληνικής γλώσσας. Η ποντιακή διάλεκτος επηρεάστηκε από την ελληνική μετά το 1923, σήμερα η γλώσσα μιλιέται περισσότερο από ηλικιωμένους και από χιλιάδες Έλληνες κατοίκους οι οποίοι είναι απόγονοι εξασφαλισθέντων Ελλήνων και λιγότερο από νέους. Οι άνθρωποι που ήρθαν μετά τον πόλεμο το 1923-1924 με την ανταλλαγή πληθυσμών στο χωριό Άγιο Βαρθολομαίο ήταν ποντιακής καταγωγής και μιλούσαν και συνεχίζουν ακόμα να μιλούν την ποντιακή διάλεκτο, όμως με τα χρόνια από γενιά σε γενιά η ποντιακή διάλεκτος χάνεται σταδιακά και πλέον οι νέοι δεν την ομιλούν παρά μόνο οι παλαιότερες γενιές. Κάθε οίκημα του χωριού που αποτελείται από ηλικιωμένους ανθρώπους έχει ως διάλεκτο την ποντιακή γλώσσα , έτσι οι νεότερες γενιές το μόνο ερέθισμα που έχουν σχετικά με την ποντιακή διάλεκτο είναι αυτή από τους μεγαλύτερους. Παρόλα αυτά οι νεότερες γενιές μπορούν να αντιλαμβάνονται και να κατανοούν την διάλεκτο όμως δεν την ομιλούν. Έτσι, ως αποτέλεσμα έχουμε τον αφανισμό της ποντιακής διαλέκτου. Σύμφωνα με την απογραφή του 1991 ποντιακοί οικισμοί στο νομό Φλωρίνης, όπου οι κάτοικοι τους χρησιμοποιούν την ποντιακή διάλεκτο είναι οι εξής:

Ν. Φλώρινας Αγραπιδιές (255), Ανάργυροι (461), Βαλτόνερα (357), Αγ. Βαρθολομαίος (323), Βεγόρα (573), Βεύη (753), Ν. Καύκασος (334), Κολχική (408), Κ. Κλεινοί (529), Λακκιά [Λεβαία] (1.022), Λευ-κώνας (133), Λιμνοχώρι (341), Μανιάκι (491), Μεσόκαμπος (193), Μεσονήσι (288), Πελαργός (345), Πέτρες (509), Πολυπλάτανος (369), Ροδών (252), Σωτήρας (141), Τροπαιούχος (359), Φανός (143), Φαράγγι(179),Φιλώτας(1.939).

Πόλεις στις οποίες κατοικεί μεγάλος αριθμός ομιλητών της ποντιακής είναι η Δράμα, το Κιλκίς, η Βέροια, η Θεσσαλονίκη, η Αθήνα (κυρίως στους συνοικισμούς Καλλιθέα και Ν. Σμύρνη) και ο Πειραιάς (κυρίως στους συνοικισμούς Πέραμα και Νίκαια).

Σύμφωνα με τον Κωνσταντίνο Ντίνα σε παρουσίαση του σχετικά με την ποντιακή διάλεκτο, ορίζεται ως η διάλεκτος του Πόντου που ομιλείται σε 800 πόλεις, κωμοπόλεις και χωριά πριν από την ανταλλαγή πληθυσμών το 1922 και έχει ιοντική βάση. Το δυτικότερο σημείο της Ποντιακής διαλέκτου είναι το Ινέπολη (σημ. Inebolu) και το ανατολικότερο σημείο η Κολχίδα (σημ. Pazar). Η Ποντιακή ομιλείται ακόμα στις αποικίες εξόρυξης στη νότια και στην ενδοχώρα της Μικράς Ασίας (Μπουλγάρ Μαντέν, Άργανα Μαντέν). Σε παραμεθόριες περιοχές με την Τουρκία, τον Καύκασο (Καρς, Βατούμ) και τη νότια Ρωσία(Κρασνοντάρ, Σοχούμ, Μαριούπολη). Η Ποντιακή διάλεκτος είναι μια διάλεκτος με μεγάλο αριθμό ομιλητών και μεγάλη απόκλιση από τις συνηθισμένες διαλέκτους. Η παλαιότερη μαρτυρία για τη φωνητική των Ποντιακών διαλέκτων είναι ότι διακρίθηκε ήδη από τον 12ο αιώνα και προέρχεται από τον Ευστάθιο, Αρχιεπίσκοπο Θεσσαλονίκης από τον πρόλογο της «Ιλιάδας»: «Τα γουν ακάνθια αχάντια τινές ονομάζουσιν εώων ανδρών».

Η έλλειψη γραφής στην Ποντιακή διάλεκτο καθιστά δύσκολη τη μελέτη της διαδικασίας της στο χρόνο. Το παλαιότερο κείμενο στην Ποντιακή διάλεκτο είναι τα αρχεία της Μονής Βαζελώνας, που χρονολογείται από τον 13ο και τον 16ο αιώνα. Η Ποντιακή διάλεκτος είναι βασικά ένας κώδικας για λεκτική επικοινωνία. Στα σχολεία που υπήρχαν στον Πόντο, διδασκόταν η καθαρεύουσα. Παρακάτω ακολουθεί μια μαρτυρία ενός μαθητή:

«Και τούτο συν τοις άλλοις υπάρχει κτήμα Παναγιώτου Ιάσωνος. Επερατώσαμεν τα μαθήματά μας Ομήρου Ιλιάς α.β.γ.δ.ε. και τους λόγους Γρηγορίου του Θεολόγου την δεκάτην τετάρτην Μαΐου του 1809 υπό τον διδάσκαλόν μας κυρ-Ιορδάνην Λαζάρου εκ Τσίτης. Τωι διδασκάλωι ρώσις και τω Θεώι χάρις». (απόσπασμα από χειρόγραφο

βιβλίο της μονής Χαλιναρά για τα μαθήματα στο Φροντιστήριον Αργυρούπολης, Φωτίου Δ. Κουτσουπιά, «Η πνευματική κίνηση στην επαρχία Χαλδίας»)

Η Ποντιακή διάλεκτος είναι η γλώσσα των Ποντίων που ζουν στη νοτιοανατολική ακτή και τις ρωσικές και γεωργιανές ακτές της Μαύρης Θάλασσας. Τα ποντιακά τα μιλούν πλέον απόγονοι των προσφύγων που κατέφυγαν στην Ελλάδα με την συνθήκη της

Λοζάνης, όμως υπάρχουν μερικές εστίες στην Τουρκία που τα ομιλούν ακόμα. Το λεξιλόγιο της θεωρείται ότι έχει επηρεαστεί από την τουρκική γλώσσα αλλά και από γλώσσες του Καυκάσου. Επίσης, έχει επηρεαστεί και από το λεξιλόγιο των Γενουατών και των Βενετσιάνων της Τραπεζούντας. Σύμφωνα με τον Τούρκο συγγραφέα *Ομέρ Ασάν* υπάρχει ένα σημαντικό ποσοστό μουσουλμάνων ομιλητών της γλώσσας στον σύγχρονο Πόντο, όπου 5.000 άτομα, το λιγότερο, μιλούν την ποντιακή γλώσσα σε 60 περίπου χωριά της περιοχής της Τραπεζούντας. Σχετικά με την γραφή της, δεν υπάρχει κάποια επίσημη γραφή συνηθίζεται να γράφεται με το ελληνικό αλφάβητο με την βοήθεια κάποιων διακριτικών ώστε να μπορεί να αποδοθεί καλύτερα η προφορά. Στην περιοχή της Όφεως της Τραπεζούντας ορισμένοι αυτόχθονες πληθυσμοί έχουν την ποντιακή διάλεκτο ως μητρική τους γλώσσα χωρίς όμως να γνωρίζουν το ελληνικό αλφάβητο.

Την ποντιακή διάλεκτο την μιλούσαν οι Ελληνόφωνοι κάτοικοι του ανατολικού τμήματος της μικρασιατικής παραλίας του Ευξείνου Πόντου. Σύμφωνα με τον Μανόλη Τριανταφυλλίδη(1938) στο κείμενο με τίτλο η ελληνική γλώσσα στην πρώην Σοβιετική ένωση, τα ποντιακά διαιρούνται σε τρεις μεγάλες διαλεκτικές ομάδες α) Τα Οινουντιακά β) Τα Τραπεζουντιακά και γ) Τα Χαλδιώτικα. Οι πόντιοι που επέζησαν από την σφαγή των Τούρκων μετά την ανταλλαγή του 1922 κατέφυγαν στην Ελλάδα, και από τότε τα ποντιακά βρίσκονται στα πρόθυρα του αφανισμού. Σύμφωνα με τον Drettas (1999), αυτή η ταξινόμηση αντιστοιχεί περισσότερο σε γεωγραφικά κριτήρια, ενώ ο Άνθιμος Παπαδόπουλους(1955) αναφέρει τα Ποντιακά ιδιώματα που τα ομαδοποιεί με κριτήρια ταξινόμησης, δηλαδή με μείωση ή διατήρηση της προφοράς "i" και "u" και την εξάλειψη ή όχι του τελικού –ν. Ο Οικονομίδης(1958) κατέγραψε περισσότερα ιδιώματα, αλλά συμφωνεί με τον Παπαδόπουλο(1955) στα κριτήρια ομαδοποίησης. Στην πραγματικότητα, οι διαφορές στη διαλεκτική υπάρχουν στη φωνολογία, τη μορφολογία και σε άλλα μέρη. Ακόμη και η επιρροή κάθε ιδιωματισμού είναι διαφορετική, γι 'αυτό το ιδίωμα της Ινέπολης επηρεάζεται από την πολιτική κοινότητα (Τριανταφυλλίδης 1938), ενώ το ιδίωμα της Σαμψούντας επηρεάζεται προφανώς από τη διάλεκτο της Καππαδοκίας, επειδή πολλοί Καππαδόκες είχαν μετοικήσει στην Σαμψούντα.

1.2 Ιστορικά στοιχεία

Η ποντιακή διάλεκτος γεννήθηκε στα νότια παράλια του Ευξείνου Πόντου από Ίωνες αποίκους το 8ο αιώνα π.Χ. Η πρωτεύουσα του Πόντου, η Τραπεζούντα, ιδρύθηκε το 756π.Χ, η γλώσσα των Ιανών είναι η ιωνική διάλεκτος η οποία μετά τα χρόνια του Μ. Αλεξάνδρου εξαπλώνεται κατά πολύ στην περιοχή. Γύρω στο 2ο με 1ο αιώνα π.Χ οι

κάτοικοι της περιοχής του Πόντου αποκτούν εθνική συνείδηση με αποτέλεσμα την επιρροή στην μορφή της γλώσσας. Έπειτα τον 1ο αιώνα μ.Χ οι κάτοικοι του Πόντου διαμορφώνουν ελληνοχριστιανική συνείδηση. Με την ίδρυση της Κωνσταντινούπολης η γλώσσα των κατοίκων του Πόντου κατά τον 12 αιώνα μ.Χ αρχίζει να διαμορφώνεται ως μια διαφοροποιημένη γλωσσική μορφή και πλέον μπορούμε να μιλάμε για την ελληνική διάλεκτο των κατοίκων του Πόντου. Μετά την πρώτη άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους, το 1204 μ.Χ., ο Αλέξιος Κομνηνός ιδρύει στον Πόντο την αυτοκρατορία της Τραπεζούντας, η οποία ήταν υπό την κυριαρχία της δυναστείας των Κομνηνών μέχρι που ανατράπηκε από τους Τούρκους το 1461 μ.Χ. Μετακινήσεις ξεκινούν αυτήν την περίοδο από άτομα ελληνικής καταγωγής από τα νότια παράλια προς τα βόρεια και στο εσωτερικό της Ρωσίας. Στα τέλη του 18ου αιώνα και στα μέσα του 19ου αιώνα καθώς και στην δεύτερη δεκαετία του 20ου αιώνα μεγάλες ομάδες ποντίων μετακινούνται. Οι κυριότερες περιοχές εγκατάστασης ήταν η Γεωργία, η Αρμενία, ο Καύκασος και περιοχές της Κριμαίας και της Αζοφικής, πολλοί από αυτούς μετανάστευσαν στην Ελλάδα το 1990.

1.3 Χαρακτηριστικά της διαλέκτου

Σύμφωνα με τον Σωφρόνη Χατζησαββίδη σε κείμενο του με τίτλο η ποντιακή διάλεκτος: η ιστορία της και η χρήση της στον ελλαδικό χώρο σήμερα, σχετικά με τα φωνήεντα έχουμε τα εξής: α) Αποβολή, που αποτελεί χαρακτηριστικό των βορείων ιδιωμάτων. Η αποβολή των άτονων [i] και [u] παρατηρείται σε πολλά ιδιώματα της ποντιακής, όχι όμως εντελώς συστηματικά, π.χ. χωράφ (χωράφιν), έξα (έκουσα), κλέφτς (κλέφτους). β) ο διφθογγισμός, όπου κάποιες φωνητικές ακολουθίες προφέρονται ως δίφθογγοι. π.χ. χρόνθ (χρόνια) γ) η διατήρηση της αρχαίας προφοράς ζεμία (ζημιά) και δ) πριν από τις λέξεις που αρχίζουν από φωνήεν βγαίνουν τα άρθρα ο, η, οι π.χ. ουρανόν ελίβωσεν(ο ουρανός συννέφιασε).

Η ποντιακή διάλεκτος παρουσιάζει πέντε φωνήεντα, όπως και η νέα ελληνική, τα εξής; /a/, /e/, /i/, /o/, /u/, παρουσιάζει επίσης 18 συμφωνικά φωνήματα. Στην ποντιακή διάλεκτο ως φωνήεντα έχουμε δύο παχιά συριστικά χωρίς τα ηχηρά σύμφωνα. Τα ουρανικά σύμφωνα συγκροτούν πραγματώσεις υπερωικών φωνημάτων (αλλόφωνα) που πραγματώνονται εξαιτίας του περιβάλλοντος.

Σχετικά με την μορφολογία η διάλεκτος διαθέτει όλα τα μέρη του λόγου που διαθέτει και η νέα ελληνική, όμως υπάρχουν και κάποιες διαφοροποιήσεις. Όπως για παράδειγμα: α) στη γενική του ενικού και του πληθυντικού παρουσιάζεται ο τύπος -τση και τη, π.χ. η

χαρά, τη χαράς, β) η ονομαστική του θηλυκού πολλών επιθέτων κάνει σε –εσσα, π.χ. βαρύς-βαρέσσα. γ) οι προσωπικές αντωνυμίες μπαίνουν μετά το ρήμα, π.χ. παίρ ατον (τον παίρνει) δ) η μορφολογία του ρήματος έχει κοινά στοιχεία με τη μορφολογία του ρήματος της νέας ελληνικής.

Όσον αφορά την σύνταξη η ποντιακή διάλεκτος παρουσιάζει πολύ μικρές διαφορές από τη νέα ελληνική. Η πρώτη διαφορά που παρουσιάζεται στη σύνταξη είναι σχετική με τα αρσενικά και θηλυκά ουσιαστικά τα οποία φανερώνουν άψυχα πράγματα συντάσσονται με επίθετα ουδετέρου γένους, π.χ. έμορφον κοσσάρα (όμορφη κότα). Η δεύτερη διαφορά είναι η παράθεση ρημάτων χωρίς σύνδεση, π.χ. δέβα τέρεν (πήγαινε και κοίτα).

Σχετικά με το λεξιλόγιο παρόλο που η διάλεκτος έχει συρρικνωθεί αρκετά στην πρώην Σοβιετική Ένωση, διατηρείται όμως σε μεγάλο βαθμό σε πολλές περιοχές της Ελλάδας. Αυτό κάνει τη διάλεκτο να διατηρεί ένα μεγάλο αριθμό λέξεων.

Κεφάλαιο 2ο Γενοκτονία των Ποντίων

2.1 Η ιστορία γύρω από την γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου

Ο Παναγιώτης Παπαϊωάννου (2019) σε άρθρο στην εφημερίδα news αναφέρει ότι, το 1919 οι Έλληνες μαζί με τους Αρμένιους και την πρόσκαιρη υποστήριξη της κυβέρνησης Βενιζέλου προσπάθησαν να δημιουργήσουν ένα αυτόνομο ελληνοαρμενικό κράτος. Το σχέδιο αυτό ματαιώθηκε από τους Τούρκους, οι οποίοι εκμεταλλεύθηκαν το γεγονός για να προχωρήσουν στην «τελική λύση».

Στις 19 Μαΐου 1919, ο Μουσταφά Κεμάλ πηγαίνει στη Σαμψούντα και ξεκινάει η τελευταία και πιο άγρια φάση της Ποντιακής Γενοκτονίας, υπό την καθοδήγηση των Γερμανών και σοβιετικών συμβούλων του. Μετά από τη Γενοκτονία των Αρμενίων το 1916, οι σφαγές, οι πυρπολήσεις χωριών και η εκτοπίσεις πληθυσμών γίνονται χωρίς δισταγμό και λύπηση. Από τους 25.000 Έλληνες που ζουν στις περιοχές Μπάφρα και Ααζάμ, το 90% σκοτώθηκε. Οι Τούρκοι ανάγκασαν ακόμη και τα παιδιά να εγκαταλείψουν τις οικογένειές τους, και παρέδωσαν αυτά τα παιδιά στο χαρέμι των πλούσιων Τούρκων. Όσοι κατάφεραν να γλιτώσουν, κατέφυγαν ως πρόσφυγες στη Νότια Ρωσία και περίπου 400.000 ήλθαν στην Ελλάδα. Προσπάθησαν με όσες γνώσεις είχαν και με το έργο τους, να συνεισφέρουν στο ελληνικό κράτος και να αλλάξουν τις πληθυσμιακές ισορροπίες στη Βόρεια Ελλάδα. Τέλος, η Βουλή των Ελλήνων ψήφισε

ομόφωνα στις 24 Φεβρουαρίου 1994 την ανακήρυξη της 19ης Μαΐου ως ημέρα μνήμης για τη γενοκτονία του Ποντιακού Ελληνισμού.

Σύμφωνα με προφορική μαρτυρία του Ευριπίδη, στο βιβλίο του Χ. Τσιρκινίδης «Η γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου»:

«Με πολλά βάσανα φτάσαμε στην Κερασούντα. Η πόλη ήταν γεμάτη από ρακένδυτους πρόσφυγες που έφυγαν από την τρομοκρατία των Τούρκων. Εκεί στην Κερασούντα μας προειδοποίησαν οι συμπατριώτες μας. Μαζεύουν όλους του Έλληνες και τους μεν μεγάλους τους κλείνουν στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου για να τους εξορίσουν, κάθε φορά που συμπλήρωνε ο αριθμός των 250 ατόμων, τους δε μικρούς τους οδηγούν με μικρά καύκια σε άγνωστα μέρη. Στην εκκλησία δεν συμπληρώθηκε ποτέ ο αριθμός 250, γιατί εκεί χωρίς φαγητό, νερό, μέσα στις ίδιες τους τις ακαθαρσίες, σε λίγες μέρες πέθαιναν οι περισσότεροι. Με τα ίδια μας τα μάτια είδαμε εγώ και ο αδελφός μου να μεταφέρουν τα παιδιά λίγο παρά έξω από την Κερασούντα και εκεί να τα παραδίδουν στους άγριους τσέτες αντάρτες. Αυτοί τα άρπαζαν από τα πόδια και χτυπούσαν τα κεφάλια τους πάνω στα μεγάλα βράχια της ακτής μέχρι να πεθάνουν»....

Εικόνα 1Τούρκοι φωτογραφίζονται δίπλα σε κρεμασμένο Πόντιο που βρήκε φρικτό θάνατο

Κεφάλαιο 3ο Το χωριό Άγιος Βαρθολομαίος Φλώρινας: Ιστορία και Δημογραφία

3.1 Γενικές πληροφορίες

Πόντιοι ονομάζονται οι Έλληνες που κατάγονται από την περιοχή του Πόντου, δηλαδή τα νότια παράλια του Εύξεινου Πόντου, στη σημερινή βορειοανατολική Τουρκία όπως επίσης και από την ΕΣΣΔ. Από την αρχαιότητα μέχρι και τους νεότερους χρόνους Έλληνες κατοικούσαν στην περιοχή του Πόντου όμως με την ανταλλαγή πληθυσμών που ακολούθησε την Μικρασιατική καταστροφή του 1922 το μεγαλύτερο μέρος των χριστιανών Ποντίων μεταφέρθηκε στην Ελλάδα. Κάποιοι Πόντιοι κατέφυγαν στην Ρωσική Αυτοκρατορία όμως έπειτα από διωγμούς που υπέστησαν από το σταλινικό καθεστώς αναγκάστηκαν να εγκατασταθούν στην Ελλάδα.

Ο Άγιος Βαρθολομαίος (Τοπική Κοινότητα Αγίου Βαρθολομαίου - Δημοτική Ενότητα Περάσματος), ανήκει στον δήμο Φλώρινας της Περιφερειακής Ενότητας Φλώρινας που βρίσκεται στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας. Ο Άγιος Βαρθολομαίος είναι μια κοινότητα με δύο οικισμούς τον Άγιο Βαρθολομαίο και την Σ.Σ Βεύης, στην οποία κατοικούν και εκεί πόντιοι, η επίσημη ονομασία είναι “ο Άγιος Βαρθολομαίος” και ανήκει στη γεωγραφική περιοχή Μακεδονίας. Κατά τη διοικητική διαίρεση της Ελλάδας με το σχέδιο “Καποδίστριας”, μέχρι το 2010, ο Άγιος Βαρθολομαίος άνηκε στο τοπικό τμήμα του Αγίου Βαρθολομαίου, πρώην Δήμου Περάσματος του Νομού Φλωρίνης. Ο Άγιος Βαρθολομαίος βρίσκεται 678 μέτρα πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας, με γεωγραφικό πλάτος 40.7591103878 και γεωγραφικό μήκος 21.526430904. Είναι ένα μικρό χωριό (περίπου 200 κάτοικοι), το όνομα του προήρθε από ένα μικρό εκκλησάκι που υπάρχει στο χωριό με αυτό το όνομα. Το εκκλησάκι αυτό κτίστηκε από έναν τούρκο ελληνικής καταγωγής ,κάτοικο του χωριού, ο οποίος του έδωσε αυτό το όνομα διότι βρήκε στο βουνό θαμμένη την εικόνα του Αγίου Βαρθολομαίου. Πριν από την ανταλλαγή πληθυσμών του 1923-1924, κατοικούσαν στο χωριό αυτό μουσουλμάνοι αλβανικής καταγωγής, οι οποίοι ονόμασαν το χωριό Βαρθολόμ. Έπειτα από την ανταλλαγή, οι Πόντιοι πλέον κάτοικοι του χωριού άλλαξαν την ονομασία του χωριού από Βαρθολόμ σε Άγιο Βαρθολομαίο. Στον Δήμο Φλώρινας υπάρχουν συνολικά τρία αμιγή χωριά (Άγιος Βαρθολομαίος, Κολχική, Καύκασος). Στον Άγιο Βαρθολομαίο υπάρχουν οι καυκάσιοι κάτοικοι, οι οποίοι προέρχονται από το Καρς και οι φυσερέτες, οι οποίοι προέρχονται από την Τραπεζούντα. Για τους Πόντιους κατοίκους του χωριού, όταν ήρθαν στο χωριό

δεν υπήρχαν επαρκείς κατοικίες ώστε να διαμείνουν όλοι μονάχα εκτάσεις χωραφιών. Έτσι, άρχισαν μόνοι τους να χτίζουν σπίτια στα χωράφια που υπήρχαν.

Στο χωριό αυτό όπως προαναφέρθηκε κατοικούσαν παλαιότερα μουσουλμάνοι αλβανικής καταγωγής, όμως μετά την ανταλλαγή πληθυσμών του 1923 ανάμεσα στην Τουρκία και την Ελλάδα, η οποία περιλάμβανε Έλληνες ορθόδοξους χριστιανούς πολίτες της Τουρκίας και Μουσουλμάνους πολίτες της Ελλάδας άρχισαν να κατοικούν Έλληνες. Η ανταλλαγή ήταν υποχρεωτική και υπογράφηκε στην Λοζάνη της Ελβετίας στις 30 Ιανουαρίου 1923, και αφορούσε περίπου 2 εκατομμύρια άτομα (1,5 εκατομμύριο Έλληνες της Ανατολίας και 500.000 Μουσουλμάνους στην Ελλάδα). Αυτοί που εξαιρέθηκαν από την ανταλλαγή, ήταν οι Έλληνες κάτοικοι της Κωνσταντινούπολης και οι Μουσουλμάνοι κάτοικοι της Δυτικής Θράκης, όπως και οι κάτοικοι της Ίμβρου και της Τενέδου. Τέλος, σύμφωνα με υπολογισμούς το φθινόπωρο του 1922 έφθασαν στην Ελλάδα περίπου 900.000 Ορθόδοξοι πρόσφυγες όπου οι 50.000 ήταν Αρμένιοι.

Η συμφωνία ανταλλαγής πληθυσμών εγγυάται ότι η περιουσία των μεταναστών θα προστατεύεται, θα είναι σε θέση να μεταφέρουν την κινητή περιουσία τους μαζί τους και θα λάβουν την κατάλληλη αποζημίωση ακινήτων από την κυβέρνηση. Οι πρόσφυγες θα έπαιρναν στο νέο τόπο εγκατάστασης υπάρχοντα ίσης αξίας με αυτά που είχαν στον παλιό τόπο κατοικίας. Η περιουσία που έμεινε στην Ελλάδα ΄΄πέρασε΄΄ στο ελληνικό κράτος και αντίστοιχα η περιουσία που έμεινε στην Τουρκία θα ΄΄περνούσε΄΄ στο ελληνικό κράτος. Η περιουσία που άφησαν πίσω τους οι Έλληνες ήταν σαφώς μεγαλύτερη από αυτή των Μουσουλμάνων.

Μέχρι την έναρξη της Συνθήκης 1 Μαΐου 1923 οι περισσότεροι Ελληνορθόδοξοι είχαν τραπεί σε φυγή. Η ανταλλαγή συμπεριλάμβανε τους υπόλοιπους Έλληνες της Κεντρικής Ανατολίας, του Πόντου και το Καρς, ένα σύνολο περίπου 189.916 ατόμων. Στην Ελλάδα, η ανταλλαγή αυτή μαζί με τα γεγονότα ονομάστηκαν Μικρασιατική καταστροφή. Ανταλλαγές και απελάσεις έγιναν περίπου σε 500.000 Μουσουλμάνους, στην Τουρκική Ανατολική Θράκη και στις Ποντιακές Άλπεις του Καρς στον Ν. Καύκασο.

Εικόνα 2 Χάρτης στον οποίο απεικονίζεται η τοποθεσία του χωριού

Εικόνα 3 Απεικόνιση του χωριού από ψηλά. Φωτογραφία από τον πιλότο Δ. Πουγαρίδη (1999)

3.2 Ιστορία του χωριού- Προέλευση κατοίκων Ποντιακής καταγωγής

Σύμφωνα με μαρτυρία του Αλέξανδρου Ακριτίδη, κάτοικο του χωριού, ο Άγιος Βαρθολομαίος είναι ο τελευταίος σταθμός προσφύγων ποντιακής καταγωγής. Το μεγαλύτερο τμήμα των προσφύγων κατάγονταν από την Αργυρούπολη του Πόντου. Ερχόμενοι το έτος 1919 έως και το 1922 από:

Α)τον Καύκασο της Ρωσίας και

Β)τον Πόντο της Μικράς Ασίας.

Αρχικά, το έτος 1878 και μετά την αποχώρηση των ομόθρησκων Ρώσων από την περιοχή αρχίζει η πρώτη μετανάστευση. Προορισμός τους είναι η γη της νοτιοδυτικής Ρωσίας, τμήμα του Αντικαυκάσου με το όνομα «Επαρχίες Καρς – Αρδαγκάν», τα οποία είχαν αποσπαστεί από το Βιλαέτι του Ερλερούμ της Τουρκίας και προσαρτήθηκαν στη Ρωσία. Μετά από πολλές μέρες δρόμο και αφού διανύουν τετρακόσια χιλιόμετρα φτάνουν στην περιοχή του Καυκάσου και αποτελούν και αυτοί μέρος του Κυβερνείου

του Καρς με τα 74 ελληνικά χωριά και με συνολικό πληθυσμό Ελλήνων 75 χιλιάδες. Εγκαθίστανται και κατοικούν στο χωριό Σαλούτ, χτισμένο στους πρόποδες των υψωμάτων της Κιόλας και βορειοδυτικά της πόλης του Καρς.

Τον Νοέμβρη του 1917 και μετά την επανάσταση στη Ρωσία κατά των Τσάρων, ο ρωσικός στρατός αποχωρεί από την περιοχή του Καυκάσου. Μοιραία αρχίζει η δεύτερη μετανάστευση των Ελλήνων του Καρς και μαζί με αυτούς και των 500 κατοίκων του χωριού Σαλούτ. Ο επόμενος σταθμός του χωριού Σαλούτ είναι η ανατολική Θράκη. Τον Αύγουστο του 1920, με την υπογραφή της συνθήκης των Σεβρών η νέα αυτή πατρίδα αποδεικνύεται προσωρινή, ερχόμενοι την ίδια χρονιά στην Θεσσαλονίκη. Όμως εχθρός τους τώρα είναι η φτώχεια, οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης και η ελονοσία που τους αποδεκατίζει καθημερινά. Στα τέλη του 1920, φτάνουν στο βορειοδυτικό τμήμα της Ελλάδας, στην Φλώρινα και συγκεκριμένα στο χωριό Βαρθολόμ στο οποίο κατοικούν μέχρι και σήμερα. Οι κάτοικοι αυτοί αποκαλούνται με την ονομασία «Καρσλίδες» (πρόσφυγες του Καρς) ή «Κιολιαλίδες» (κατοικώντας τα βουνά της Κιόλαας).

Το δεύτερο προσφυγικό τμήμα του Αγίου Βαρθολομαίου προήλθε από ένα μικρό χωριό 20 χιλιόμετρα νοτιοανατολικά της Τραπεζούντας, που ονομάζεται Φύσερα. Ως εκ τούτου, λόγω της προέλευσής τους, ονομάζονται "Φυσερέτες". Το χωριό είναι ορεινό, με περίπου 40 οικογένειες, χτισμένο στα ποντιακά όροι. Το 1917, λόγω των ταραχών στη Ρωσία, όπως μαρτυρούν οι γεροντότεροι, κατέβηκαν στη Τραπεζούντα και έμειναν εκεί μέχρι το 1920. Εκείνο το έτος, ξεκίνησαν τη διαδικασία μετανάστευσης, αναχώρησαν από το λιμάνι του ΄΄Βατούμ΄΄, περνώντας πρώτα από την Πάτρα και το Αίγιο, και μετά στο τέλος του έτους και στις αρχές του 1921, κατέληξαν μόνιμα στα χωριά Κολχική και Άγιο Βαρθολομαίο.

Μέχρι το έτος 1919 το χωριό Άγιος Βαρθολομαίος και πρώην Βαρθολόμ κατοικούνταν από μουσουλμάνους, οι οποίοι αποχώρησαν σταδιακά μέχρι το έτος 1926. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, δηλαδή, πριν φύγουν όλοι οι μουσουλμάνοι, η συνύπαρξη και η συμβίωση λαών και θρησκειών των δύο χωρών δεν προκάλεσε ιδιαίτερα προβλήματα. Οι άνθρωποι του χωριού θεωρούσαν δεδομένο, ότι το χωριό Βαρθολόμ θα άλλαζε όνομα και τη θέση που κατείχε το επιβλητικό τζαμί των τούρκων θα αντικατασταθεί από το πρώτο ελληνικό σχολείο. Ο Τούρκος, τότε, πρόεδρος του χωριού ονόματι Σακίλ Ελμάς, εξασφάλισε ότι αυτή η αλλαγή θα προχωρούσε ομαλά χωρίς προβλήματα έως ότου οι Μουσουλμάνοι φύγουν από το χωριό.

Πρώτος πρόεδρος του χωριού ορίζεται ο Αναστάσιος Κοϊμτσίδης, έμπορος στο επάγγελμα. Μετά την οριστική αποχώρηση και των τελευταίων μουσουλμάνων αλβανικής καταγωγής, ο Άγιος Βαρθολομαίος αριθμεί πλέον πληθυσμό 130 οικογενειών. Η συνολική έκταση της κοινότητας είναι 20 χιλιάδες στρέμματα, από τα οποία τα 14 χιλιάδες είναι δάσος και χερσολιβαδικές εκτάσεις, ενώ τα υπόλοιπα καλλιεργήσιμες εκτάσεις.

Την χρονιά του 1840 με βασιλικό διάταγμα γίνεται η πρώτη οριστική διανομή χωραφιών. Δικαιούχοι κλήρου είναι 124 οικογένειες και ο βασικός κλήρος είναι 28 στρέμματα το ελάχιστο. Η συνολική διανεμηθείσα έκταση είναι της τάξεως των 4.372 στρεμμάτων. Επίσης, αξιοσημείωτο είναι ότι οι σχέσεις μεταξύ των κατοίκων ήταν πάρα πολύ καλές, κάτι το οποίο συνέβαινε και με τους κατοίκους των γειτονικών περιοχών.

Εικόνα 4 Σεπτέμβριος 1916. Κατεστραμμένο κανόνι των Σέρβων φορτώνεται σε βαγόνι

Εικόνα 5 Σεπτέμβριος 1916. Οι πυροβολητές στην αγγαρεία του νερού

3.3 Ο πόλεμος του 40΄ και οι συνέπειες του στο χωριό Άγιο Βαρθολομαίο

Μετά το 1940 αρχίζουν τα «πέτρινα χρόνια» για τους κατοίκους του Αγίου Βαρθολομαίου. Μεγάλος αριθμός ανδρών επιστρατεύεται στο Αλβανικό μέτωπο, έτσι οι οικογένειες αρχίζουν να χάνουν την συνοχή τους, με αποτέλεσμα να έρχονται τα πρώτα σημάδια της δύσκολης επιβίωσης.

Η κατοχή έφερε και αυτή τα δικά της δεινά, ενώ οι σχέσεις των κατοίκων με τα γειτονικά χωριά ήταν πάντα καλές, με την είσοδο των Βουλγάρων στην χώρα ο Άγιος Βαρθολομαίος με τον ποντιακό πληθυσμό του, βρέθηκε στο μάτι του κυκλώνα. Την ηρεμία των κατοίκων του χωριού διαδέχτηκαν ως επακόλουθα του πολέμου οι απειλές, οι ύβρεις, οι εξευτελισμοί, οι ξυλοδαρμοί και η καταπάτηση των περιουσιών των

κατοίκων και της κοινότητας από τους Βούλγαρους ΄΄κομιτατζήδες΄΄. Επίσης, πολύ βαρύ για την περηφάνια, για την αξιοπρέπεια και κυρίως για την πίστη των κατοίκων ήταν οι εξαναγκασμοί των Βούλγαρων κομιτατζήδων να περνούν και να προσκυνούν βουλγαρικά λάβαρα και να τραγουδούν βουλγάρικα τραγούδια, θέλοντας έτσι να μειώσουν το εθνικό τους αίσθημα.

Συγκεκριμένα στις 23 Ιανουαρίου πραγματοποιήθηκε άφιξη των βουλγαρικών στρατευμάτων από τη Σιταριά στον Άγιο Βαρθολομαίο, όπου και έγινε συγκέντρωση των κατοίκων στο σχολείο για έλεγχο ταυτοτήτων. Μεταξύ των άλλων ξεχώρισαν από ονομαστική λίστα τους Ευστάθιο Κωνσταντινίδη πρόεδρο της κοινότητας, Μιλτιάδη Κωνσταντινίδη, Παντελή Δημόπουλο, Παντελή Σαβρανίδη, Ελευθέριο Σαβρανίδη, Βασίλειο Σαχινίδη δάσκαλο του χωριού, τον διευθυντή του σχολείου Λεωνίδα Σαχινίδη και τον αντιπρόεδρο της κοινότητας Θεοδόσιο Κατικαρίδη καθώς και τον σύμβουλο Δ. Μιμιλίδη. Οι κάτοικοι του χωριού διατάχθηκαν να παραδώσουν ό,τι πολεμικό είδος είχαν στην κατοχή τους, επίσης εξερεύνησαν όλες τις κατοικίες και πήραν μαζί τους καπνοπαραγωγικά αντίσκηνα, έδειραν τους συλληφθέντες και απείλησαν πως αν τους καταγγείλουν θα έκαιγαν το χωριό (Τα χρώματα της βίας στη δυτική Μακεδονία 1941-1944 Τάχου, 2017).

Τέλος, στην αντίσταση κατά του κατακτητή συμμετείχαν σχεδόν όλοι, δεν ήταν λίγοι αυτοί που βγήκαν στα βουνά, ενώ σε επιχειρήσεις όπως η ανατίναξη της σιδηροδρομικής γραμμής συμμετείχαν αρκετοί. Ακόμα και οι γυναίκες είχαν την δική τους συνεισφορά, μεταφέροντας με διάφορους τρόπους μηνύματα στον απελευθερωτικό στρατό.

3.4 Εμφύλιος

Ωστόσο, παρά τις δυσκολίες του πολέμου του 1940, τα χρόνια μετά την αποχώρηση της Γερμανίας ήταν ακόμη πιο δύσκολα. Σύμφωνα με την μαρτυρία των χωρικών, ο εμφύλιος πόλεμος άφησε τα σημάδια του και ο Άγιος Βαρθολομαίος έγινε χωριό κομμουνιστών και εθνικιστών. Έτσι, το μισό χωριό βρισκόταν στο βουνό και το άλλο μισό βρισκόταν στη χωροφυλακή. Οι κάτοικοι φοβούμενοι την πιθανόν στρατολόγηση τους από την κυβέρνηση, τη νύχτα κατέφευγαν σε κοντινά χωριά (Αμμοχώρι, Σιτάρια κ.λπ.), διότι εκεί υπήρχε μεγάλος αριθμός αστυνομικών δυνάμεων. Το αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης είναι η φτώχεια, τα βάσανα και η μη διατήρηση της συνοχής των κατοίκων.

Το γεγονός που σημάδεψε την ιστορία του χωριού την περίοδο εκείνη, είναι η δολοφονία του Αυγερινού, Καπετάνιου των Ανταρτών. Στις 13 Νοεμβρίου του 1945 και κοντά στο σπίτι του τότε προέδρου Γεωργίου Προσκυνητόπουλου, ο εξελθών Αυγερινός από την είσοδο του σπιτιού δέχτηκε τα πυρά χωροφυλάκων και σκοτώθηκε. Ο Καπετάν Αυγερινός (Ιωάννης Παπαδόπουλος) κάτοικος Αμμοχωρίου, ποντιακής καταγωγής και αυτός, διατηρούσε φιλικές σχέσεις με όλο το χωριό. Μαρτυρίες παππούδων αναφέρουν ότι πολλές φορές απέτρεψε πολλά δεινά για το χωριό και τους κατοίκους του. Η μυστηριώδης δολοφονία του μέσα στο χωριό το οποίο πολλές φορές προστάτεψε και αγαπούσε, αποτελεί τη μαύρη σελίδα της ιστορίας του Αγίου Βαρθολομαίου.

3.5 Ανασυγκρότηση του χωριού μετά από τις ΄΄πληγές΄΄ του πολέμου

Μετά από τις δυσκολίες που πέρασε το χωριό, ο Άγιος Βαρθολομαίος προσπαθεί να ανασυγκροτηθεί. Έτσι, λοιπόν, το 1956 χτίζεται το γραφείο της κοινότητας ενώ το επόμενο έτος, 1957 παραχωρείται τίτλος κυριότητας ως προς το νομικό πρόσωπο της κοινότητας και όσον αφορά την κοινόχρηστη έκταση, αποτελούμενη κυρίως από χερσολιβαδικές εκτάσεις, που μέχρι τότε ήταν του δημοσίου. Ο καπνός είναι τώρα η κύρια γεωργική παραγωγή των κατοίκων, αξίζει να σημειωθεί ότι η παραγωγή ενός τόσο μικρού χωριού φτάνει τους 80 τόνους ετησίως, οπότε το χωριό του Αγίου Βαρθολομαίου μπορεί να χαρακτηριστεί το μεγαλύτερο χωριό καπνού, υπερτερώντας από τα υπόλοιπα. Η μεγάλη ποσότητα καπνού, σιτηρών και κτηνοτροφικών προϊόντων δεν λύνει τα προβλήματα των αγροτών - κατοίκων του χωριού, γιατί δεν υπάρχει και η απαραίτητη αύξηση των τιμών των προϊόντων. Επιπλέον, αξιοσημείωτο θεωρείται και ο μικρός αγροτικός κλήρος. Επομένως, μεγάλες οικογένειες και όχι μόνο, δύσκολα μπορούν να επιβιώσουν.

Επιπρόσθετα, το 1960 αποτελεί χρονιά που όλοι την μνημονεύουν, άλλοι για καλό και άλλοι όχι. Το καταστροφικό χαλάζι παραμονές του θέρους κατέστρεψε τις παραγωγές των κατοίκων με αποτέλεσμα να ανοίξει ο δρόμος της μετανάστευσης προς τις χώρες της Ευρώπης με κύρια αυτήν της Γερμανίας, όπως επίσης και προς την Αυστραλία, την Αμερική, τον Καναδά και το Βέλγιο. Τα χρόνια της συρρίκνωσης του Αγίου Βαρθολομαίου έχουν πλέον αρχίσει. Χαρακτηριστικά, τα στοιχεία της απογραφής του 1960 έδειξαν συνολικά 800 κάτοικοι, σε σύγκριση με τους 240 κατοίκους το 1980. Το 1961 επιχειρείται μια νέα διανομή χωραφιών με τίτλο διανομή ‘νεολαίας’. Δικαιούχοι αυτής της νέας κατανομής είναι 62 οικογένειες, συνολικής έκτασης 960 στρεμμάτων. Τον επόμενο χρόνο ξεκινούν ρυμοτομικό σχέδιο στον συνοικισμό, ο οποίος τελειώνει το

1968, χρονιά που γίνεται και η οριστική διανομή με τίτλους κυριότητας στους δικαιούχους.

Επίσης, η δεκαετία του 1970 δεν έχει να επιδείξει σχεδόν τίποτα, χρόνο με το χρόνο ο πληθυσμός μειώνεται όλο και περισσότερο. Το μεγάλο κύμα μετανάστευσης στο εξωτερικό, θα ακολουθήσει και η μετανάστευση στο εσωτερικό με προορισμό τα μεγάλα αστικά κέντρα και με την ελπίδα για περισσότερες ευκαιρίες για κάτι καλύτερο. Βιώνοντας αυτήν την κατάσταση, το 1980 το χωριό φτάνει σε σημείο να απαρτίζεται από ελάχιστους κατοίκους με αποτέλεσμα να μην λειτουργεί το Δημοτικό Σχολείο, λόγω του μειωμένου αριθμού των μαθητών, που στο σύνολό τους ήταν εφτά. Μετά το 1980, άρχισε να παρατηρείται επιστροφή των κατοίκων προς το χωριό, στην πλειοψηφία τους αυτοί που επέστρεφαν ήταν οι συνταξιούχοι, που κάποτε μετανάστευσαν κυρίως προς το εξωτερικό αλλά και προς τις μεγάλες πόλεις, της τότε Ελλάδας.

Τέλος, σήμερα ο Άγιος Βαρθολομαίος, σύμφωνα με τα στοιχεία της τελευταίας απογραφής που έγινε το 2011 έχει 210 κατοίκους μαζί με αυτούς που επέστρεψαν από την ξενιτιά και εγκαταστάθηκαν μόνιμα στο χωριό, 210 μόνιμοι κάτοικοι, ενώ οι εγγεγραμμένοι στους εκλογικούς καταλόγους είναι περίπου 550, αυτό είναι στοιχείο που δείχνει τον μεγάλο αριθμό των ετεροδημοτών του χωριού.

Κεφάλαιο 4ο Γλωσσικά του χωριού

4.1 Ίδρυση σχολείου στον Άγιο Βαρθολομαίο

Όταν στο χωριό κατοικούσαν οι μουσουλμάνοι, υπήρχε σε κεντρικό σημείο του χωριού το τζαμί, όμως με την εγκατάσταση των Ελλήνων ποντιακής καταγωγής πολύ σύντομα τη θέση του τζαμί την πήρε το σχολείο. Περίπου το 1927, λίγο μετά την εγκατάσταση των ποντίων στο χωριό, δημιουργήθηκε το πρώτο ελληνικό σχολείο από τους πόντιους πλέον κατοίκους του χωριού. Αμέσως μετά την ίδρυση του ξεκίνησε η λειτουργία του με απεσταλμένους δασκάλους από το κράτος, η λειτουργία του διήρκησε μέχρι και τη δεκαετία του 1980. Οι κάτοικοι- μαθητές του χωριού μάθαιναν στο σχολείο την καθαρεύουσα, οι πόντιοι κάτοικοι που ήρθαν εκείνο το διάστημα στο χωριό μιλούσαν την ποντιακή διάλεκτο, κάτι το οποίο συνεχίζεται μέχρι και σήμερα. Κατά την δεκαετία του 1960, δημιουργείται ένα εκπαιδευτικό- επιμορφωτικό οίκημα ΄΄ Το σπίτι του παιδιού΄΄, το οποίο σίτιζε, πρόσεχε και εκπαίδευε τους κατοίκους του χωριού. Ήταν μια συστάδα από κτίρια με διάφορες αίθουσες, αίθουσα φαγητού, υφαντουργίας, κλαδέματος

κ.λπ. Υπήρχαν ειδικοί δάσκαλοι για κάθε ειδικότητα, ο ρόλος των οποίων ήταν να εκπαιδεύουν και να μορφώνουν τους κατοίκους.

Εικόνα 6 Ημέρα ερυθρού Σταυρού, εκδήλωση μαθητών έξω από το Δημοτικό Σχολείο

Εικόνα 7 Το τζαμί στην πλατεία του χωριού

Εικόνα 8 Εκδήλωση των νήπιων του Αγίου Βαρθολομαίου

Εικόνα 9 Σχολικές εκδηλώσεις

Εικόνα 10 Οι μαθητές του έτους 1956 έξω από το Δημοτικό σχολείο

Εικόνα 11 Δεκαετία 1960, σχολική εκδήλωση στην αυλή του σχολείου

Εικόνα 12 Μαθητές έξω από το Δημοτικό Σχολείο

Εικόνα 13 Σχολικές εκδηλώσεις

Εικόνα 14 Μαθητική σχολική εκδήλωση στο βάθος το κοινοτικό κτίριο και το σπίτι του παιδιού

Εικόνα 15 Μαθητές Δημοτικού

4.2 Πολιτιστικός σύλλογος του χωριού

Στο χωριό Άγιο Βαρθολομαίο Φλώρινας ιδρύθηκε για πρώτη φορά πολιτιστικός σύλλογος το 1982 και διατηρείται μέχρι και σήμερα, όμως είναι ανενεργός. Ο πολιτιστικός σύλλογος του χωριού παλαιότερα ήταν αρκετά δραστήριος, αρχικά διαμόρφωσε το χώρο, φτιάχνοντας το γήπεδο μπάσκετ, τον χώρο της κοινότητας κλπ. Επίσης, δημιούργησε στο χώρο που στεγαζόταν παλαιότερα το σχολείο το μουσείο φωτογραφικής μνήμης, με πλήρη εξοπλισμό. Πραγματοποίησε διάφορες εκδηλώσεις και φιλοξένησε πολλά θεατρικά σχήματα σε διάφορες χρονικές περιόδους. Όπως θα αναφερθεί και παρακάτω με τη βοήθεια και συνεργασία της Ευξείνου λέσχης Φλώρινας πραγματοποιήθηκε η αναπαράσταση του ποντιακού γάμου καθώς και των Μωμόγερων. Όμως δυστυχώς, ο σύλλογος πλέον δεν πραγματοποιεί δραστηριότητες λόγω έλλειψης ανθρώπινου δυναμικού. Παρόλα αυτά, ο πολιτιστικός σύλλογος της Ευξείνου λέσχης της Φλώρινας ο οποίος ιδρύθηκε το 1951 και διατηρείται έως και σήμερα, έχει πραγματοποιήσει και πραγματοποιεί διάφορες εκδηλώσεις στον Άγιο Βαρθολομαίο.

Εικόνα 16 Το παλιό Δημοτικό Σχολείου του χωριού. Τωρινό μουσείο φωτογραφικής μνήμης

Εικόνα 17 Θεατρική ομάδα, 1960

Εικόνα 18 Θεατρική ομάδα, 1950

4.2 Ιστορία της Ευξείνου Λέσχης Φλώρινας

Αρχικά η Εύξεινος Λέσχη Φλώρινας ιδρύθηκε από Πόντιους πρόσφυγες το 1951 και θεωρείται από τους μεγαλύτερους συλλόγους της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας. Ο στόχος του συγκεκριμένου συλλόγου είναι η διάδοση και η διάσωση της πολιτιστικής ποντιακής κληρονομιάς. Από το 1994, έχει ζήσει μια περίοδο αναγέννησης, είναι φοιτητικός κοιτώνας του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας στη Φλώρινα και επτά άλλες λέσχες. Επιπλέον, στις εγκαταστάσεις του υπάρχει δανειστική βιβλιοθήκη με περιεχόμενο κυρίως τον ποντιακό Ελληνισμό καθώς λειτουργεί και ως κέντρο ιστορίας και πολιτισμού(από το αρχείο του Ομότιμου καθηγητή ιστορίας του πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας κ. Φωτιάδη Κωνσταντίνου). Η Εύξεινος λέσχη έχει επιδείξει μια σειρά από αξιόλογες εκδηλώσεις σ' όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής. Εκδηλώσεις πολιτιστικές, πνευματικές, κοινωνικές, επιστημονικές και αθλητικές. Επιπρόσθετα, είναι

ένας πολιτικοποιημένος σύλλογος με άποψη, προτάσεις και παρεμβάσεις σε καίρια ζητήματα όπως η διεθνής αναγνώριση της γενοκτονίας. Είναι ένα από τα ιδρυτικά μέλη της Παμποντιακής Ομοσπονδίας της Ελλάδας, ως επιτυχημένος οργανισμός πολιτιστικής παραγωγής, προσελκύει νέους άνδρες και γυναίκες που στοχεύουν στην επίτευξη νέων και ευγενών στόχων. Οι δραστηριότητες της Ευξείνου λέσχης στον Άγιο Βαρθολομαίο είναι οι εξής:

4.2.1 Παρχάρια 2011

Σύμφωνα με το βιβλίο των πρακτικών της Ευξείνου λέσχης Φλώρινας, στις 1-06-2011 έγινε συνέλευση όπου αποφασίστηκε η αναβίωση του ποντιακού εθίμου ΄΄παρχάρια 2011΄΄, που θα πραγματοποιούνταν στις 26-06-2011 ημέρα Κυριακή στην περιοχή Ανάληψη του Αγίου Βαρθολομαίου. Το πρωί της ημέρας εκείνης, έγινε ο εκκλησιασμός όπως συνήθιζαν στην πατρίδα, στη συνέχεια ακολούθησε μια ενημέρωση σχετικά με το έθιμο από τον πρόεδρο της Ευξείνου λέσχης. Έπειτα ακολούθησε η επίδειξη παρασκευής εδεσμάτων σε πέντε οργανωμένες ομάδες(Ντουρβάνισμα- βούτυρον, πιροσκί, χαβίτς- μακαρίνα, τανωμένο σουρβά). Στη συνέχεια της εκδήλωσης εμφανίστηκαν τα χορευτικά της Ευξείνου λέσχης Φλώρινας και ακολούθησε λαϊκό γλέντι. Συμμετείχαν οι λυράρηδες των χορευτικών και το νταούλι, όπου και συμμετείχαν αφιλοκερδώς. Στην είσοδο του χώρου της εκδήλωσης υπήρχε ένα πανό, στο οποίο υπήρχε η επιγραφή «΄΄Παρχάρια 2011΄΄. Διοργανωτές Εύξεινος λέσχη Φλώρινας- Σύλλογος ποντίων Κολχικής ΄΄Αργοναύτες΄΄». Είχαν σταλεί προσκλητήρια στους επισήμους και διαφημιστικά τοιχοκολλήθηκαν σε διάφορα σημεία της Φλώρινας και του χωριού, επίσης η εκδήλωση γνωστοποιήθηκε στο κοινό της πόλης μέσω του τύπου και του ραδιοφώνου. Τέλος, ο πρόεδρος μερίμνησε για τη χορήγηση άδεια από τη Μητρόπολη Φλώρινας, και την αποστολή ιερέα για τη Θεία λειτουργία. Επιπλέον, τα μέλη του Δ.Σ μεριμνησαν για την ανάγνωση ποντιακών ποιημάτων και κειμένων με τη ζωή στα ΄΄Παρχάρια΄΄.

Εικόνα 19 Ποντιακά φαγητά

Εικόνα 20 Ποντιακά φαγητά

Εικόνα 21 Ο λυράρης του χωριού, Στυλιανός Κεσίδης

Εικόνα 22 Η μοιρασιά του φαγητού

Εικόνα 23 Δουρβάνι. Οι πόντιοι τοποθετούν γιαούρτι για την παρασκευή βουτύρου

4.2.2 19η Μαΐου: Εκδηλώσεις για την Γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου

Ο πρόεδρος της λέσχης ζήτησε από τα μέλη του συλλόγου την κατάθεση απόψεων, σχετικά με την εκδήλωση της Γενοκτονίας των ποντίων στο χωριό Άγιο Βαρθολομαίο. Έτσι αποφασίστηκε ότι στις 14-05-2017 ημέρα Κυριακή θα πραγματοποιηθεί ομιλία από έναν εκπρόσωπο και στην συνέχεια κατάθεση στεφάνων στο ιερό του χωριού.

Σύμφωνα με τα πρακτικά της Ευξείνου λέσχης, το έτος 2018 τα μέλη του συλλόγου αποφάσισαν να πραγματοποιήσουν εκδηλώσεις σχετικά με τη Γενοκτονία του Πόντου. Η Γενοκτονία αποτελεί την κορυφαία εκδήλωση για τον ποντιακό ελληνισμό για αυτό τον λόγο αποφασίστηκε ο εορτασμός της ημέρας αυτής. Έτσι πάρθηκε η απόφαση, τη Κυριακή 13 Μαΐου 2018 να πραγματοποιηθεί ομιλία αλλά και να απαγγελθεί ποίημα σχετικά με τον Πόντο.

Επιπλέον τον επόμενο χρόνο και συγκεκριμένα την Κυριακή 12-05-2019, έγινε ξανά εκδήλωση στο χωριό Άγιος Βαρθολομαίος στο Ηρώο του χωριού, με σκοπό να τιμήσουν τα 100 χρόνια της Γενοκτονίας των Ελλήνων του Πόντου.

4.2.3Ποντιακά κάλαντα

Ύστερα από πρόταση του προέδρου της Ευξείνου λέσχης, να ψάλλουν τα ποντιακά κάλαντα στην Φλώρινα αλλά και σε χωριά όπου κατοικούν Έλληνες ποντιακής καταγωγής, τα μέλη και ο πρόεδρος αποφάσισαν να πραγματοποιήσουν την πρόταση αυτή. Έτσι, στις 24 Δεκεμβρίου του 2017 το χορευτικό της Ευξείνου λέσχης ήρθε στον Άγιο Βαρθολομαίο ώστε να ψάλλει τα ποντιακά κάλαντα.

Τα μέλη του συλλόγου αποφάσισαν ότι στις 22 Δεκεμβρίου 2018 το χορευτικό και τα μέλη της λέσχης θα πάνε για τα ποντιακά κάλαντα στο χωριό Άγιο Βαρθολομαίο.

Για την παραμονή των Χριστουγέννων 2020, αποφασίστηκε τα μέλη της Ευξείνου λέσχης και το χορευτικό, ντυμένοι με τις ποντιακές ενδυμασίες, να πάνε στο χωριό Άγιο Βαρθολομαίο, ώστε να ψάλουν τα ποντιακά κάλαντα με συνοδεία της ποντιακής λύρας καθώς και την πώληση ημερολογίων.

Την ημέρα αυτή, έρχεται το χορευτικό της Ευξείνου λέσχης ντυμένοι με ποντιακές στολές και με τη συνοδεία της λύρας, πηγαίνουν από σπίτι σε σπίτι ψάλλοντας τα ποντιακά κάλαντα.

Τα ποντιακά κάλαντα που έψαλλαν είναι:

Χριστός 'γεννέθεν χαράν 'ς σον κόσμον, χα καλή ώρα, καλή σ' ημέρα.

Χα καλόν παιδίν οψέ 'γεννέθεν, οψέ 'γεννέθεν, ουρανοστάθεν.

Τον εγέννεσεν η Παναΐα, τον ενέστεσεν Αϊ Παρθένος-δις.

Εκαβάλκεψεν χρυσόν πουλάριν κι εκατήβεν 'ς σο σταυροδρόμιν

Έρπαξαν Ατον οι χίλ' Εβραίοι, οι χίλ' Εβραίοι και μύρ'(ιοι) Εβραίοι.

Ας ακρεντικά κι ας σην καρδίαν αίμαν έσταξεν, χολή 'κ' εφάνθεν.

Ούμπαν έσταξεν, και μύρος έτον, μύρος έτον και μυρωδία.

Εμυρίστεν ατο ο κόσμος όλεν, για μυρίστ' ατο κι εσύ αφέντα.

Συ αφένταμ, καλέ μ' αφένταμ.

Έρθαν τη Χριστού τα παλικάρια και θημίζ'νε τον νοικοκύρην,

Νοικοκύρη μ' και βασιλέα.

Δέβα 'ς σο ταρέζ' κι έλα 'ς σην πόρταν, δος μας ούβας και λεφτοκάρα

Κι αν ανοί'εις μας, χαράν 'ς σην πόρτα σ'.

Καλά Χριστούγεννα και σ' έτη πολλά

Μετάφραση

Χριστός γεννήθηκε, χαρά στον κόσμο, να καλή ώρα, καλή σου ημέρα.

Να καλό παιδί χθες γεννήθηκε, χθες γεννήθηκε, ουρανοστάθηκε.

Τον γέννησε η Παναγία, τον ανέστησε η Αγία Παρθένα.

Καβάλησε χρυσό πουλάρι και κατέβηκε στο σταυροδρόμι

Τον άρπαξαν οι χίλιοι Εβραίοι, οι χίλιοι Εβραίοι και μύριοι Εβραίοι.

Απ' τα άκρα κι απ' την καρδιά αίμα έσταξε, θυμός δεν φάνηκε.

Όπου έσταξε ήταν μύρο, ήταν μύρο και ευωδία.

Το μύρισε ο κόσμος όλος, μύρισέ το κι εσύ αφέντη.

Εσύ αφέντη, καλέ μου αφέντη.

Ήρθαν του Χριστού τα παλικάρια και ψάλλουν στον νοικοκύρη,

Νοικοκύρη μου και βασιλιά.

Πήγαινε στο ράφι κι έλα στην πόρτα, δώσε μας χουρμάδες και φουντούκια

Κι αν μας ανοίξεις, χαρά στην πόρτα σου.

Καλά Χριστούγεννα και σ' έτη πολλά.

4.2.4 Τηλεοπτική εκπομπή στον Άγιο Βαρθολομαίο

Έπειτα από πρόταση που είχε γίνει από την ΕΡΤ προς την Εύξεινο λέσχη Φλώρινας για την πραγματοποίηση εκπομπής με θέμα τον ποντιακό ελληνισμό και συγκεκριμένα την ποντιακή διάλεκτο, ο πρόεδρος της λέσχης εισηγήθηκε η εκπομπή να γίνει στο χωριό Άγιο Βαρθολομαίο Φλώρινας και συγκεκριμένα στο καφενείο του χωριού. Επίσης παρευρέθηκαν οι οργανοπαίχτες της περιοχής(λύρα- κλαρίνο) όπως και ο γηραιότερος λυράρης κάτοικος του χωριού Αγίου Βαρθολομαίου, Στυλιανός Κεσίδης.

4.2.5 Μωμογέρια- Αναβίωση του εθίμου

Σύμφωνα με απόφαση της Ευξείνου λέσχης Φλώρινας, αποφασίστηκε να γίνει αναβίωση του εθίμου των Μωμόγερων στην πλατεία της Φλώρινας αλλά και στη πλατεία του χωριού Αγίου Βαρθολομαίου ανήμερα των Φώτων, 06-01-2016.

Εικόνα 24 Μωμόγεροι 2016

4.2.6 Αναπαράσταση του ποντιακού γάμου

Από την Εύξεινο λέσχη Φλώρινας, αποφασίστηκε να πραγματοποιηθεί στο χωριό Άγιος Βαρθολομαίος η αναπαράσταση του ποντιακού γάμου. Ντύθηκαν με ποντιακές στολές τα άτομα που έλαβαν μέρος. Πραγματοποιήθηκαν όλα τα έθιμα που ίσχυαν αλλά και μερικά από αυτά ισχύουν και μέχρι σήμερα στο χωριό(βλέπε ο κύκλος της ζωής).

Εικόνα 25 Ανταλλαγή δώρων

Εικόνα 26 Ο γαμπρός περιμένει τη νύφη στην εκκλησία

Εικόνα 27 Τα δώρα του κουμπάρου

Κεφάλαιο 5ο Εκκλησίες του χωριού

5.1 Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος

Ο Άγιος Ιωάννης ο ΄΄Αποκεφαλιστής΄΄ ο οποίος αποκεφαλίστηκε από τον Ηρώδη θεωρείται ο Άγιος που θεραπεύει από το ρίγος του πυρετού την ελονοσία.

Η μοναδική εκκλησία του χωριού χτίστηκε με εισφορές από τους ίδιους τους κατοίκους του χωριού το έτος 1932 και ονομάστηκε Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος. Η εκκλησία βρίσκεται στην άκρη και βορειοανατολικά του χωριού, την ημέρα του Αγίου Βαρθολομαίου γίνεται λειτουργία και λιτανεία της εικόνας και όλοι οι κάτοικοι κάνουν ένα μικρό γλέντι.

Στις 11 Ιουνίου του 1970 και μετά από απαίτηση του μητροπολίτη Αυγουστίνου, μετονομάστηκε Άγιος Βαρθολομαίος. Οι λόγοι της αλλαγής αυτής ήταν οι εξής:

- Καταρχάς, το γεγονός ότι δεν υπήρχε στο πανελλήνιο εκκλησία με το όνομα αυτό και κατά συνέχεια,
- στις 29 Αυγούστου, γιορτή του Ιωάννη του πρόδρομου, είναι ημέρα μεγάλης νηστείας, οι παλαιότεροι μάλιστα εκείνη την ημέρα έτρωγαν άσπρο καρπούζι και άσπρα σταφύλια γιατί το κόκκινο συμβολίζει το αίμα. Την ημέρα εκείνη, λοιπόν, οι κάτοικοι του χωριού έκαναν μεγάλο πανηγύρι με φαγοπότι, γεγονός που δεν είναι επιτρεπτό.

Εικόνα 28 Η εκκλησία του χωριού

5.2 Άγιος Βαρθολομαίος

Ο Βαρθολομαίος ή Ναθαναήλ ήταν ένας από τους δώδεκα απόστολους του Κυρίου, κήρυξε το Ευαγγέλιο στους Ινδούς και τους έδωσε το ευαγγέλιο του Ματθαίου. Όμως στην Ουρβανούπολη, οι ειδωλολάτρες τον κάρφωσαν στο σταυρό, και έτσι ένδοξα τελείωσε τη ζωή του με το μαρτύριο.

Σύμφωνα με μαρτυρία του Πέτρου Μιμιλίδη, κάτοικο του χωριού, πριν από πολλά χρόνια ένας γέροντας του χωριού πήγε σε έναν νεότερο κάτοικο του χωριού και του είπε ότι θα πρέπει να γκρεμίσει το πίσω μέρος του σπιτιού του, έτσι ώστε να χτίσει το εκκλησάκι του Αγίου Βαρθολομαίου. Ο κάτοικος του χωριού αρνήθηκε, όμως ο γέροντας δεν σταμάτησε να πηγαίνει και να λέει στον νέο το ίδιο πράγμα. Έτσι, ο νέος ύστερα από τις πιέσεις του γέροντα αποφάσισε να γκρεμίσει το πίσω μέρος του σπιτιού του και να χτίσει το εκκλησάκι. Πρώτα όμως θα έπρεπε να πάει σε εκείνο το μέρος να βρει την εικόνα, και αφού την βρει να χτίσει σε εκείνο το σημείο το εκκλησάκι. Έτσι και έγινε, λοιπόν, ο νέος αφού βρήκε την εικόνα και έχτισε εκεί το εκκλησάκι του Αγίου Βαρθολομαίου, από εκεί πήρε και το όνομα του το χωριό. Από εκείνη την ημέρα και για πολλά χρόνια, οι κάτοικοι του χωριού δεν γιόρταζαν τον Άγιο της εκκλησίας. Σύμφωνα με προφορική μαρτυρία του Μιμιλίδη Πέτρου κάτοικο του χωριού, οι άνθρωποι εκείνη την ημέρα όχι μόνο δεν γιόρταζαν τον Άγιο αλλά πήγαιναν κανονικά στις δουλειές τους, χωρίς να τιμούν τον Άγιο και την εκκλησία. Ώσπου το 1953, την ημέρα εκείνη έριξε ένα χαλάζι το οποίο διέλυσε τις σοδειές των κατοίκων. Από τότε και μέχρι σήμερα, την ημέρα του Αγίου Βαρθολομαίου γίνεται λειτουργία και λιτανεία της εικόνας και όλοι οι κάτοικοι κάνουν ένα μικρό γλέντι.

5.3 Αρχάγγελος Μιχαήλ

Ο Μιχαήλ είναι ο πιο δοξασμένος και μεγαλειώδης ταξιάρχης των ασωμάτων Δυνάμεων. Σύμφωνα με την Παλαιά Διαθήκη εμφανίζεται στον Αβραάμ κατά τη θυσία του Ισαάκ γλυτώνοντας τον από την καταστροφή των Σοδόμων. Ο Αρχάγγελος Μιχαήλ, διαθέτει μια ξεχωριστή θέση στη συνείδηση του λαού μας, θεωρείται ότι είναι ψυχοπομπός, δηλαδή οδηγεί τις ψυχές στον ουρανό.

Το εξωκλήσι του Αρχαγγέλου Μιχαήλ έχει ιστορία πριν από την εγκατάσταση των πόντιων κατοίκων στον Άγιο Βαρθολομαίο, αφού χτίστηκε επί Τουρκοκρατίας. Αποτελούσε τόπο προσκυνήματος των ντόπιων ομόθρησκων, από τις γειτονικές κοινότητες. Το 1927 όμως μετατοπίστηκε λίγο και ξαναχτίστηκε από τους πόντιους κατοίκους του χωριού. Το εξωκλήσι βρίσκεται τώρα στο ανατολικό τμήμα των διοικητικών ορίων του κοινοτικού δάσους, με νότιο προσανατολισμό. Αποτελεί μέχρι και σήμερα τόπο προσκυνήματος πολλών πιστών.

Το εκκλησάκι αυτό χτίστηκε με τη βοήθεια μιας γυναίκας από τη Σιταριά, ένα χωριό δίπλα από τον Άγιο Βαρθολομαίο. Η γυναίκα αυτή, λοιπόν, ένα βράδυ είδε στο όνειρο της έναν γέροντα, ο οποίος της έλεγε ότι πρέπει να πάει σε εκείνο το σημείο για να σκάψει και να βρει την εικόνα του Μιχαήλ. Έτσι και έπραξε η γυναίκα αυτή, αφού βρήκε την εικόνα χτίστηκε σε εκείνο το σημείο το εκκλησάκι του Αρχάγγελου Μιχαήλ. Την ημέρα της γιορτής του Αρχάγγελου Μιχαήλ, γίνεται στο εκκλησάκι λειτουργία και έπειτα τρώνε όλοι μαζί έξω από αυτό.

5.4 Ιερός Ναός Αναλήψεως

Στον νομό Φλωρίνης, στην περιοχή του Αγίου Βαρθολομαίου βρίσκεται ο Ιερός ναός Αναλήψεως του Κυρίου. Η πηγή και η εκκλησία ξεπροβάλουν μέσα από ένα μαγικό φυσικό τοπίο από καταπράσινα δέντρα. Συμφώνα με την ιστορία, πριν ακόμα χτιστεί η εκκλησία, μέσα στο πυκνό δάσος, υπήρχε μόνο ένα μονοπάτι που οδηγούσε σε μια πηγή που ανέβλυζε ξινό νερό. Από την αρχαιότητα, οι κάτοικοι πίστευαν ότι το νερό είναι μαγικό. Ταξίδευαν από διάφορα μέρη, είτε με τα πόδια είτε με τα γαϊδουριά, για να πιούν από το νερό και να θεραπευτούν από ασθένειες. Κάποτε έφτασε μια χανούμισσα για να πιει από την πηγή και να θεραπευτεί. Τα νερά όμως, την παρέσυραν και την έβγαλαν έξω. Συνειδητοποίησε ότι δεν έγινε δεκτή επειδή δεν ήταν Χριστιανή. Αμέσως πίστεψε, βαφτίστηκε και έπειτα θεραπεύτηκε. Ύστερα από χρόνια, η κυρία Πηνελόπη από τον Άγιο Βαρθολομαίο αρρώστησε και αποφάσισε να

επισκεφτεί την πηγή με την συνοδεία της κόρης της. Στον δρόμο προς την πηγή άκουσαν στον δρόμο φωνές να φωνάζουν «Βοήθεια». Αμέσως σταμάτησαν και βρήκαν μπροστά τους την πηγή, η γυναίκα πλύθηκε και θεραπεύτηκε από την ασθένεια της και τότε αποφάσισε να κτίσει ένα εκκλησάκι. Με την βοήθεια του συζύγου της αλλά και τη συνδρομή αρκετού κόσμου, κατάφερε να συγκεντρώσει χρήματα και να το υλοποιήσει. Γύρω από τη πηγή χτίστηκε ένα πηγάδι. Κάθε χρόνο της Αναλήψεως, ο ναός πανηγυρίζει και τελείται αγιασμός στα νερά της πηγής. Πολύς κόσμος, τόσο από τις γύρω περιοχές, όσο και από αλλά μέρη πηγαίνει να γιορτάσει. Ο χώρος προσκυνήματος αποτελεί ένα αξιοθαύμαστο τουριστικό προορισμό.

Εικόνα 29 Η εκκλησία της αναλήψεως

Κεφάλαιο6ο Παρατηρήσεις για τη χρήση και τη μετάδοση στις επόμενες γενεές ‘’ο κύκλος της ζωής και ο κύκλος του χρόνου’’

6.1 Ήθη-Έθιμα

Όταν αναφέρουμε την λέξη ήθη εννοούμε τις αντιλήψεις που υπερισχύουν σε μια τοπική κοινωνία, μεταφέρονται από γενιά σε γενιά με τον προφορικό λόγο. Από την άλλη τα έθιμα απαρτίζονται από τις πράξεις, τις τελετές που ο κάθε τόπος πραγματοποιεί προκειμένου να δείξει τις δικές του αντιλήψεις. Ως αποτέλεσμα, δηλαδή με την πραγματοποιήσει τον εθίμων κάθε χρόνο, έχουμε την μετάδοση τους από μια γενιά στην επόμενη και έτσι δημιουργούνται οι παραδόσεις μας. Και τα δύο προέρχονται από την αρχαιότητα και από την βυζαντινή περίοδο και έχουν κοντινή σχέση με την θρησκεία του Χριστιανισμού. Επιπλέον, τα ήθη και τα έθιμα κατανέμονται σε δυο κατηγορίες. Με την πρώτη να έχει να κάνει με τον «κύκλο της ανθρώπινης ζωής», για παράδειγμα στην γέννηση του ανθρώπου, στην τελετή γάμου και στην τελετή του θανάτου. Από την άλλη μεριά στην δεύτερη κατηγορία εντάσσονται τα ήθη και έθιμα που σχετίζονται με τον «ετήσιο κύκλο», δηλαδή με ότι έχει σχέση με τις θρησκευτικές εορτές και γενικότερα με τις ενασχολήσεις της κάθε κοινωνίας. Έτσι, στο χωριό Άγιος Βαρθολομαίος υπάρχουν

αρκετά ήθη και έθιμα πολλών ετών όπου πολλά από αυτά έχουν μεταδοθεί στις νέες γενιές και συνεχίζουν να τα διατηρούν, όμως η νέα γενιά δεν φαίνεται τόσο πρόθυμη στην διατήρηση αυτών για αυτό τον λόγο και πολλά από τα ήθη και έθιμα έχουν χαθεί. Κλείνοντας, είναι πολύ σημαντικό για κάθε πολιτισμό να διατηρεί τις λαϊκές παραδόσεις που έχουν δημιουργηθεί στην περίοδο της Τουρκοκρατίας. Για αυτό η πλούσια αυτή κληρονομιά, η οποία βοήθησε στην ενωτική συμπεριφορά των Ελλήνων και στην διατήρηση της εθνικής τους κληρονομιά κατά την διάρκεια της τουρκικής κατοχής δεν πρέπει να εξαφανιστεί. Οφείλουμε στην διατήρηση και στην συνέχεια των πλούσιων αυτών ηθών και εθίμων. Τα ήθη- έθιμα του χωριού Αγίου Βαρθολομαίου σχετικά με τον κύκλο της ζωής και του χρόνου από παλιότερα μέχρι και σήμερα με ορισμένες εξαιρέσεις και διαφοροποιήσεις είναι τα ακόλουθα:

6.2 Ο κύκλος του χρόνου

6.2.1 Οι φωτιές στο χωριό Άγιος Βαρθολομαίος

Στο χωριό Άγιο Βαρθολομαίο την παραμονή των Χριστουγέννων ανάβουν φωτιά στο κέντρο του χωριού, βράζουν φασολάδα και περιμένουν την γέννηση του Χριστού. Οι παλαιότεροι έφερναν την φωτιά από την Τουρκία. Το στήσιμο της φωτιάς γίνεται από ξύλα κέδρου που φέρνουν από το βουνό οι κάτοικοι του χωριού. Δεδομένου ότι αυτό το είδος ξύλου κάνει δυνατό θόρυβο όταν καίγεται, το έθιμο λέει ότι μπορεί να καθαρίσει το κακό. Οι κάτοικοι του χωριού χορεύουν όλο το βράδυ ποντιακούς χορούς γύρω από την φωτιά περιμένοντας την γέννηση του Χριστού.

6.2.2 Καλαντόνερον

Την παραμονή της πρωτοχρονιάς υπήρχε ένα άλλο έθιμο στο χωριό το οποίο πλέον οι κάτοικοι δεν το εφαρμόζουν. Μόλις γινόταν η αλλαγή του χρόνου, πήγαιναν σε μια εξωτερική βρύση και έπαιρναν νερό το όποιο ονομαζόταν «Καλαντόνερον» (το πρώτο νερό του χρόνου). Παίρνοντας το νερό ο καθένας άφηνε πάνω στην βρύση κάστανα, σιτάρι, καρύδια κ.τ.λ. ώστε να έχουν καλούς καρπούς τα χωράφια τους στην νέα χρονιά και να ευλογηθούν από τον Χριστό.

6.2.3 Η Κυριακή των Βαΐων στον Πόντο

Η Κυριακή των Βαΐων είναι η τελευταία Κυριακή πριν από το Πάσχα, στον Πόντο την ημέρα αυτή τα παιδιά πήγαιναν από σπίτι σε σπίτι ψέλνοντας:

«Βάι το βαγιό τρώγω ψάρι και κολιό και την άλλεν Κερεκήν[1] τρώγω κόκκινον ωβόν[2].

Βάι το βαΐ τρώγω ψάρι και χαψί και την άλλεν Κερεκήν τρώγω το παχύν τ' αρνί».

Οι νοικοκυρές την ημέρα των βαΐων φτιάχνουν κουλουράκια, το λεγόμενο βάεμαν, ένα ποντιακό έθιμο, βάφουν τα αυγά και τα μοιράζουν στα παιδιά που πηγαίνουν να ψάλουν.

Εικόνα 30 Βάεμαν ποντιακό έθιμο

6.2.4 Μωμόγεροι: Το λαϊκό δρώμενο του Πόντου

Τα Χριστούγεννα οι πόντιοι κάτοικοι του χωριού έχουν ακόμα ένα έθιμο αυτό των Μωμόγερων. Είναι ένα έθιμο το οποίο μπορεί να χαρακτηριστεί ως λαϊκό δρώμενο και πραγματοποιείται την περίοδο του Δωδεκαημέρου που διαρκεί από την παραμονή των Χριστουγέννων ως και των φώτων. Το έθιμο αυτό ανήκε στην προ χριστιανική περίοδο αλλά μετέπειτα οι Πόντιοι του έδωσαν χριστιανικό χαρακτήρα. Η λέξη Μωμόγερος προέρχεται από τις λέξεις « μίμος» και «γέρος». Βασικό πρόσωπο του εθίμου ήταν η νύφη, επίσης κεντρικά πρόσωπα ήταν ο γέρων και ο νέον, όπου κατά την διάρκεια του εθίμου συγκρούονταν γιατί διεκδικούσαν την νύφη. Νικητής βέβαια της σύγκρουσης ήταν ο νέος διότι συμβολίζει την αντικατάσταση του παλιού χρόνου με τον νέο. Σε αυτό το έθιμο των Μωμόγερων έπαιρναν μέρος μόνο άνδρες. Πέρα από τη νύφη, το γέρο και τον νέο, υπήρχαν και έντεκα χορευτές. Όσον αφορά την ενδυμασία τους, αποτελούνταν από περικεφαλαία, γιλέκο, φουστανέλα, βράκα, ζώνη, φούντες και ξύλο. Τα κύρια χρώματα των στολών τους είναι το μπλε και το λευκό, που συμβολίζει την ελληνική σημαία, και το πράσινο και το κόκκινο, που χρησιμοποιούνται για να εξαπατήσουν τους Τούρκους. Στα κράνη τους έχουν κορδέλες, κουμπιά και καθρέφτες. Τέλος, τους Μωμόγερους τους συνόδευαν οργανοπαίκτες διότι ο χορός και η μουσική

[1] Κυριακή
[2] Αυγό

διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην παράσταση η οποία γίνεται στην πλατεία του χωριού.

6.2.5 Το Σάββατο του Λαζάρου στον Πόντο και τα κερκέλια

Το Σάββατο του Λαζάρου οι νοικοκυρές του χωριού φτιάχνουν νηστίσιμα κουλούρια, τα λεγόμενα κερκέλια. Τα παιδιά του χωριού γυρίζουν από σπίτι σε σπίτι ψάλλοντας για την Ανάσταση του Λαζάρου και οι νοικοκυρές τους δίνουν κερκέλια και λευκά αυγά. Αφού τα παιδιά τελείωναν με τον ψαλμό έπαιρναν τα κερκέλια, τα αυγά και μερικές φορές και καραμέλες. Τα παιδιά έχουν μαζί τους ένα ανθισμένο κλαδί λεύκας και ένα καλαθάκι για να τοποθετούν μέσα σε αυτό τα αυγά που θα δώσουν. Όσο για τα κερκέλια που παίρνουν από τις νοικοκυρές τα περνάνε μέσα σε σπάγκο και το φορούν σαν περιδέραιο στο λαιμό τους ή δένουν τη μία άκρη του πίσω στη μέση τους, κρατώντας την άλλη ελεύθερη. Κάθε κουλούρι που περνάει από το σπάγκο πηγαίνει έτσι πίσω στην πλάτη του παιδιού.

6.2.6 Η γιορτή του χωριού

Το χωριό γιορτάζει στις 11 Ιούνιο την ημέρα του Αγίου Βαρθολομαίου, εκείνη την ημέρα όλοι οι κάτοικοι του χωριού πηγαίνουν στην εκκλησία και γίνεται η λιτανεία της εικόνας. Σύμφωνα με την παράδοση του χωριού, όποιο παιδί γεννιόταν την ημέρα αυτή (11 Ιουνίου) θα έπρεπε να ονομαστεί Βαρθολομαίος με αυτό τον τρόπο θα τιμούσαν τον Άγιο και το χωριό.

Εικόνα 31 Λιτανεία της εικόνας

6.2.7 Παραμονή των φώτων

Ένα ακόμα έθιμο αφορά την παραμονή των φώτων. Η κάθε γειτονιά ετοιμάζει ένα τραπέζι με νηστίσιμα φαγητά, ανάβοντας 12 κεριά στην μέση του τραπεζιού. Ο κάθε ένας ανάβει έναν κερί για την μνήμη ενός δικού του ανθρώπου και αφήνουν το τραπέζι

στρωμένο με τα φαγητά ώστε να έρθουν οι νεκροί και να φάνε. Την επόμενη μέρα πηγαίνουν στην εκκλησία και έπειτα στο ποτάμι ώστε να ρίξουν τον σταυρό. Στον Πόντο τιμούσαν ιδιαιτέρα την ημέρα αυτή, με την οποία έκλεινε και το δωδεκαήμερο.

Την παραμονή των Θεοφανίων ή αλλιώς των Φώτων, οι κάτοικοι του χωριού κρατούν νηστεία ώστε να πιούν από τον αγιασμό. Η κάθε γειτονιά ετοιμάζει ένα τραπέζι με νηστίσιμα φαγητά, ανάβοντας 12 κεριά μέσα σε ένα ταψί με σιτάρι ή αλεύρι στην μέση του τραπεζιού, ο κάθε ένας ανάβει ένα κερί για την μνήμη ενός δικού του ανθρώπου και αφήνουν το τραπέζι στρωμένο με τα φαγητά ώστε να έρθουν οι νεκροί και να φάνε. Με αυτόν τον τρόπο πραγματοποιούν μνημόσυνο για τους πεθαμένους. Την επόμενη μέρα οι κάτοικοι του χωριού πηγαίνουν στην εκκλησία προκειμένου να ακούσουν τη θεία λειτουργία. Όταν τελειώσει παίρνουν αγιασμό από την εκκλησία και το πηγαίνουν σπίτι τους, ο καθένας πίνει από τρεις γουλιές και μετά ραντίζουν το σπίτι τους, την αυλή τους, τα χωράφια αλλά και τα ζώα τους. Ο αγιασμός που περισσεύει φυλάγετε στο εικονοστάσι. Τέλος, την ημέρα αυτή γίνεται και η κατάδυση του Τίμιου Σταυρού, όπου οι νέοι βουτούν στα παγωμένα νερά για να τον πιάσουν , αυτός που θα τον πιάσει θα έχει μεγάλη ευλογία. Έπειτα, τον πηγαίνουν σε όλα τα σπίτια για ευλογία. Όταν ο πάτερ ολοκληρώσει την λειτουργία πηγαίνει στα σπίτια των κατοίκων για να ραντίσει με τον αγιασμό και ψέλνει το τροπάριο « Εν Ιορδάνη…».

6.3 Ο κύκλος της ζωής

6.3.1 Ο γάμος στο χωριό

Στο χωριό τα παλαιότερα χρόνια αλλά ακόμη και σήμερα πριν από τον γάμο, το προηγούμενο βράδυ, στο σπίτι του γαμπρού γίνεται γλέντι μέχρι το ξημέρωμα. Την ημέρα του γάμου, οι συγγενείς του γαμπρού πηγαίνουν να πάρουν τον κουμπάρο με την συνοδεία της ορχήστρας, δίνοντας του τα δώρα του και κρατώντας ένα στολισμένο πρόβατο. Έπειτα πηγαίνουν στο σπίτι του γαμπρού, όπου γίνεται ένα μικρό γλέντι πριν από τη στέψη, ο κουμπάρος ετοιμάζει τον γαμπρό(τον ξυρίζει και τον ντύνει). Μετά, ο κουμπάρος πηγαίνει να πάρει την νύφη, έτσι ώστε να την πάει στην εκκλησία. Στο σπίτι της νύφης υπάρχει το έθιμο της ΄΄κότας΄΄, τα ελεύθερα κορίτσια στέκονται μπροστά στην είσοδο του σπιτιού, κρατώντας την στολισμένη και ψημένη κότα, και ζητούν από τον γαμπρό να πληρώσει για να πάρει την νύφη, και έτσι αρχίζουν οι διαπραγματεύσεις μεταξύ τους. Αφού έχουν καταλήξει στο ποσό, ο κουμπάρος πληρώνει στα ελεύθερα κορίτσια το ποσό, το οποίο το μοιράζονται μεταξύ τους, και του δίνουν την κότα επιτρέποντας του να μπει στο σπίτι ώστε να πάρει την νύφη. Στη συνέχεια, αφού γίνει το

έθιμο με το παπούτσι, η νύφη προσποιείται ότι το παπούτσι της είναι μεγάλο, έτσι ο κουμπάρος τοποθετεί στο παπούτσι της χρήματα ώστε να το μικρύνει. Βγαίνοντας από το σπίτι οι συγγενείς της νύφης της τραγουδούν το τραγούδι:

«Σήμερον μαύρος ουρανός,

Σήμερον μαύρ' ημέρα,

Σήμερα θα χωρίουνταν

Μάνα και θυγατέρα[3].

Οσήμερον το κόρασον

Δύο πορτόπ' ανοίγει,

Τ' έναν ανοίγει και ν' εμπαίν',

Τ' άλλο σπαλεί και πάγει.

Άφσον[4] κόρη, την μάναν σου

Και ποίσον[5] άλλεν μάναν.

Άφσον, κόρη, τον κύρη[6] σου,

Και ποίσον άλλον κύρην.

Άφσον, κόρη, τ'αδέλφα σου

Και ποίσον άλλ' αδέλφα».

(Ακριτίδου Αλεξάνδρα και Χρυσούλα 02-02-2009).

Μετά από αυτό ο κουμπάρος οδηγεί την νύφη στην εκκλησία με τη συνοδεία της ορχήστρας, μπροστά από την νύφη προχωράει ο γαμπρός οδηγούμενοι στο ΄΄ Νυφέπαρμαν΄΄, δηλαδή στην εκκλησία για να γίνει ο γάμος. Πηγαίνοντας εκεί, στον δρόμο γίνεται το ΄΄παζάρι΄΄ στον κουμπάρο, δένουν ένα σχοινί στη μέση του δρόμου και ζητούν από τον κουμπάρο χρήματα έτσι ώστε να περάσουν. Αφού φτάσουν στην εκκλησία και αρχίσει το μυστήριο, κατά την διάρκεια του όταν ο πατήρ διαβάζει το Αποστολικό Ανάγνωσμα του γάμου και συγκεκριμένα κατά την τελευταία φράση «η δε γυνή να φοβήται τον άνδρα», η νύφη πατάει το πόδι του γαμπρού, έτσι ώστε να δείξει

[3]Κόρη
[4] Άφησε
[5] Κάνε
[6] Πατέρας

ότι δεν φοβάται τον άνδρα της. Τέλος, στα παλαιότερα χρόνια διότι τώρα δεν υφίσταται αυτό, μετά την στέψη πήγαιναν όλοι μαζί στο σπίτι του γαμπρού για να γίνει το γλέντι ενώ στα σημερινά χρόνια μετά τη στέψη πηγαίνουν στο κέντρο για να γλεντήσουν. Κατά την διάρκεια του γλεντιού στα παλιά χρόνια, μαζεύονταν εφτά ζευγάρια τα οποία είχαν παντρευτεί μόνο μια φορά και το ΄΄τεκ΄΄ δηλαδή ένας ανύπαντρος, και με την συνοδεία της λύρας τραγουδούσαν και χόρευαν όλοι μαζί, κρατώντας ένα αναμμένο κερί κατά σειρά πρώτα οι κουμπάροι μετά το ζευγάρι και τέλος τα εφτά φιλικά ζευγάρια με το τεκ, Το τραγούδι που έλεγαν ήταν τα «Μονοστέφανα»:

«Εφτά ζευγάρια και το τεκ[7],

Τον πόπαν[8] παίρν΄ και λώνε

Έρθεν η ώρα να θυμίσνε[9]

Και ν΄ αποκαμαρώνε[10]

Εφτά ζευγάρια και το τεκ,

Ολ΄πα[11] μονόν στεφάνι.

Εγουρέψα΄νε[12] το χορόν,

Τριγύρο σον πόπαν

Εφτά ζευγάρια και το τεκ

Κρατούνε τα λαμπάδας

Η νύφε εσέβεν στο χορόν,

Με τα παρανυφάδας…».

(Ακριτίδου Χρυσούλα 03-06-2009).

[7] Μονό, μόνο
[8] Παπάς, ιερέας
[9] Θυμηθούν
[10] Καμαρώσουν
[11] Όλοι πάνε
[12] Ξεκίνησαν

Εικόνα 32 Το πρόβατο που πήγαιναν στον γαμπρό

Εικόνα 33 πηγαίνοντας στην εκκλησία

Εικόνα 34 Το έθιμο με το σχοινί

Εικόνα 35 Ο κουμπάρος ξυρίζει τον γαμπρό

Εικόνα 36 Η νύφη βγαίνει από το σπίτι

Εικόνα 37 Τα Μονοστέφανα

6.3.2 Οι κηδείες

Στις κηδείες συνηθίζεται να ξημερώνουν τον πεθαμένο και να τον μοιρολογούν. Πριν να πάνε στην εκκλησία, ερχόταν ο παπάς και διάβαζε τον νεκρό. Μετά την κηδεία, για μια εβδομάδα οι παλαιότεροι δεν έκαναν δουλειές στο σπίτι διότι δεν τον θεωρούσαν σωστό, και με αυτό τον τρόπο ήταν σαν να έδιωχναν τον πεθαμένο από το σπίτι. Ακόμα και σήμερα οι κάτοικοι του χωριού τηρούν τα ίδια έθιμα σχετικά με τις κηδείες.

Κεφάλαιο 7ο Στοιχεία οικονομίας: Απασχόληση κατοίκων

Οι κάτοικοι του χωριού ασχολούνταν παλαιοτέρα κυρίως με την καπνοπαραγωγή την κτηνοτροφία και την γεωργία. Η κύρια πηγή εισοδήματός τους προέρχεται από αυτά. Οι κάτοικοι κοπίαζαν καθημερινά και δούλευαν πολλές ώρες για να προλάβουν να παραδώσουν τον καπνό στους εμπόρους. Από προσωπικές μαρτυρίες κατοίκων Π. Μιμιλίδη και Η. Μιμιλίδη, η ζωή εκείνα τα χρόνια ήταν αρκετά δύσκολη. Έπρεπε να δουλεύουν σκληρά και για πολλές ώρες, ώστε να βγάλουν τα προς το ζην. Πλέον οι κάτοικοι του χωριού ασχολούνται μόνο με την γεωργία και την κτηνοτροφία.

7.1 Στοιχεία ιστορικά για την καπνοπαραγωγή

Οι Ινδιάνοι στην Αμερική, πριν ακόμα από την ανακάλυψη του Κολόμβου, χρησιμοποιούσαν τον καπνό γιατί πίστευαν ότι έχει θεραπευτικές ιδιότητες. Πολλές φορές τον κάπνιζαν και άλλοτε τον μασούσαν διαδραματίζοντας σημαντικό ρόλο σε διάφορες τελετουργίες. Στην Ευρώπη ο καπνός εμφανίζεται το 1556, συγκεκριμένα στη Γαλλία και έπειτα στην Πορτογαλία και την Ισπανία. Ο Γάλλος πρεσβευτής στην Πορτογαλία Ζαν Νικό έκανε γνωστές τις ιδιότητες του καπνού, από αυτόν άλλωστε πάρθηκε και η επιστημονική ονομασία Νικοτιανή ο ταμπάκος(Nicotiana tabacam). Έπειτα με θαλασσοπόρους τους Πορτογάλους και Ισπανούς, μεταφέρθηκε σε ολόκληρο τον κόσμο. Ο καπνός έφτασε στην Ελλάδα στις αρχές του 17ου αιώνα και αρχικά καλλιεργήθηκε στην Ξάνθη και αργότερα στη Μακεδονία.

Συγκεκριμένα στο χωριό Άγιο Βαρθολομαίο η κύρια απασχόληση των κατοίκων ήταν η καπνοπαραγωγή. Οι κάτοικοι του χωριού ξεκινούσαν την παραγωγή του καπνού τον μήνα Μάρτιο. Στους κήπους έφτιαχναν τα λεγόμενα ΄΄παρνίκια΄΄, τα οποία ήταν μεγάλα βουναλάκια στην επιφάνεια των οποίων φύτευαν τους σπόρους του καπνού. Στη συνέχεια, έριχναν από πάνω κοπριά και πατούσαν το χώμα με ένα πλατύ ξύλο για να ενσωματωθεί η κοπριά με το χώμα και μετά το σκέπαζαν με νάιλον με σκοπό να διατηρούνται οι σπόροι ζεστοί και να μην παγώσουν, έτσι ώστε να φυτρώσουν. Ανά διαστήματα άνοιγαν το νάιλον, και με τα ποτιστήρια πότιζαν τα παρνίκια για να φυτρώσουν οι σπόροι. Μετέπειτα, όταν μεγάλωναν τα φυτά έφτιαχναν στα παρνίκια καμάρες, δηλαδή έβαζαν λυγισμένα σίδερα από τη μία άκρη στην άλλη πάνω από τα φυτά έτσι ώστε να μην ακουμπάει το νάιλον πάνω σε αυτά. Τον μήνα Μάιο, όταν πλέον τα φυτά είχαν μεγαλώσει οι κάτοικοι του χωριού τα έβγαζαν από τα παρνίκια και τα φύτευαν στο χωράφι με τα χέρια, στην διάρκεια όμως του χρόνου εφευρέθηκαν οι μηχανές όπου εξυπηρετούσαν τους κατοίκους στην διαδικασία του φυτέματος. Μετά το

φύτεμα, όταν πλέον άρχισαν να μεγαλώνουν τα φυτά τα τσαπίζανε και περίμεναν μέχρι να ωριμάσει το φύλλο. Όταν ωρίμαζε πήγαιναν νωρίς το πρωί στο χωράφι, έτσι ώστε να τα ΄΄τσακώσουν΄΄(σπάσιμο) και τα τοποθετούσαν δίπλα στο φυτό στο τέλος της διαδικασίας του τσακώματος, μάζευαν τα φύλλα(καπνά), τα έβαζαν στις μποχτσάδες[13], τα βελονιάζανε[14], όπου η διαδικασία αυτή του βελονιάσματος των καπνών ονομαζόταν ράμματα, και τα κρεμούσαν στα πουγούνια[15] για να στεγνώσουν ή στις ράμκες[16]. Όταν τελείωναν με το μάζεμα του καπνού, πήγαιναν στο χωράφι με την κερεντί[17] και έκοβαν τα φυτά, έτσι ώστε να προετοιμάσουν τα χωράφια τους για την επόμενη χρονιά. Όταν πλέον τα καπνά ή αλλιώς φύλλα στέγνωναν- ξεραινόντουσαν γύρω στους μήνες Οκτώβρη- Νοέμβρη, τα παίρνανε και τα έκαναν σαντάλια(σαν σχήμα μπάλας) και στη συνέχεια τα κρεμούσαν με τσιγκέλι στις οροφές των αποθηκών μέχρι την εποχή που θα τα έκαναν ΄΄δέματα΄΄[18]. Τέλος, αφού πια είχαν ετοιμαστεί τα ΄΄δέματα΄΄, ερχόταν ο έμπορος και τα αγόραζε.

Εικόνα 38 Μάζεμα των φύλλων

Εικόνα 39 Βελόνιασμα των φύλλων

[13] Ήταν τσουβάλια που τοποθετούσαν τα καπνά
[14] Ήταν μια μεγάλη βελόνα στην οποία έβαζαν σπάγκο και περνούσαν τα φύλλα
[15] Σταθερά μεγάλα οριζόντια σίδερα σκεπασμένα με νάιλον
[16] Οριζόντια ξύλα τα οποία οι κάτοικοι μπορούσαν να τα μετακινήσουν
[17] Κόσα, εργαλείο που έκοβαν τα χόρτα στα παλαιότερα χρόνια
[18] Τοποθετούσαν μέσα σε μια κάσα τα ράμματα, κόβοντας το σπάγκο με τα φύλλα στη μέση, όταν έφτανε στο επιθυμητό σημείο έκλειναν την κάσα με το καπάκι, στο οποίο τοποθετούσαν στο κέντρο ένα ειδικό σίδερο το οποίο γυρνώντας το πίεζε τα φύλλα και τα έκανα δέμα

Εικόνα 40 Μηχανή που εξυπηρετούσε στην διαδικασία φυτέματος

Εικόνα 41 Οι ράμκες που τοποθετούσαν τα καπνά

Εικόνα 42 Φύτεμα των σπόρων του καπνού

7.2 Στοιχεία κτηνοτροφίας

Η κτηνοτροφία είναι μια από τις παλαιότερες δραστηριότητες της ανθρωπότητας. Όταν οι άνθρωποι προσπαθούν να παρέχουν την απαραίτητη ποσότητα τροφής, διαπιστώνουν ότι είναι πιθανό να μην σκοτωθούν ορισμένα ζώα, αλλά να τα πιάσουν ζωντανά, ειδικά όταν υπάρχουν μεγάλη ποσότητα ζώων και να τα τοποθετήσουν σε περιορισμένο μέρος για να ταΐσουν και να τα σκοτώσουν σε περίπτωση ανάγκης. Ως αποτέλεσμα, οι πρωτόγονοι άνθρωποι άρχισαν αργά να ασχολούνται με την κτηνοτροφία. Η κτηνοτροφία έχει χαρακτηριστεί ανθρώπινη δραστηριότητα από τη Νεολιθική Εποχή και τα αναπτυξιακά της κέντρα βρίσκονται στη Μέση Ανατολή και την ανατολική Μεσόγειο.

Στο χωριό εκτός από τον πολύ σημαντικό καπνό, που ήταν σημαντική πηγή εσόδων για τις οικογένειες εξίσου σημαντικά ήταν η γεωργία και η κτηνοτροφία. Οι κάτοικοι

έσπερναν τα χωράφια τους, κοπιάζανε καθημερινά με σκοπό να καλύψουν τις ανάγκες τους. Πολλοί κάτοικοι από τότε ως και σήμερα ασχολούνται με την κτηνοτροφία, δίνοντας το γάλα από τα ζώα τους στους εμπόρους. Παλαιότερα σύμφωνα με μαρτυρία του Πέτρου Μιμιλίδη, διατηρούσε ο ίδιος στην αυλή του δυο αγελάδες, το γάλα των οποίων διαμοίραζε στους κατοίκους του χωριού, με σκοπό να συντηρεί την οικογένεια του.

Εικόνα 43 Όχημα που βοηθούσε στην εξυπηρέτηση της γεωργίας και κτηνοτροφίας

Κεφάλαιο 8ο Παιδαγωγικές προεκτάσεις

Θα ήταν ενδιαφέρον σε μαθητές/τριες του Δημοτικού ή των δυο μικρότερων τάξεων του Γυμνασίου, οι οποίοι/ες κατάγονται από το χωριό Άγιο Βαρθολομαίο Φλώρινας να πραγματοποιηθεί κάποια δράση σχετική με ένα θέμα του χωριού. Αυτό που προτείνω, είναι να συλλέξουμε όσο περισσότερο υλικό φωτογραφιών μπορούμε από τους παλαιότερους κατοίκους του χωριού και στη συνέχεια να επισκεφθούμε το μουσείο φωτογραφικής μνήμης, το οποίο στεγάζεται στο παλιό σχολείο του Αγίου Βαρθολομαίου. Αφού, το μουσείο φωτογραφικής μνήμης διαθέτει τον κατάλληλο εξοπλισμό από μηχανήματα, έτσι θα μπορούμε βάζοντας τις φωτογραφίες στη σειρά να δούμε την ιστορία του χωριού μέσα από μια μηχανή.

Επίσης, ακόμα μια δράση που θα μπορούσε να υλοποιηθεί στα πλαίσια του σχολείου είναι να ζητηθεί από τους μαθητές/τριες, να συλλέξουν πληροφορίες και στοιχεία για τον Άγιο Βαρθολομαίο σχετικά με τις ασχολίες των κατοίκων παλαιότερα, τη μόρφωση και τα ήθη-έθιμα του χωριού. Τα στοιχεία αυτά θα προκύψουν είτε από τις γνώσεις που οι ίδιοι διαθέτουν, είτε από προσωπική έρευνα θέτοντας ερωτήσεις στους παλαιότερους κατοίκους του χωριού και διαβάζοντας ανάλογα βιβλία. Χωρίζοντας τα παιδιά σε ομάδες, η κάθε μια ομάδα μπορεί να χωριστεί και να αναζητήσει σε διαφορετικά μέρη

πληροφορίες(κοινοτική αρχή, κατοίκους κλπ.). Στο τέλος, αφού συλλεχθούν οι κατάλληλες πληροφορίες θα τις συζητήσουμε και θα τις συγκρίνουμε με τις τωρινές συνθήκες του χωριού.

Κεφάλαιο 9ο Ερωτήσεις προς τους κατοίκους για διάφορα θέματα σχετικά με το χωριό

9.1 Ερωτήσεις- Απαντήσεις των κατοίκων

Ερωτήσεις:

1. Στα ποντιακά η μητέρα, πατέρας, αδερφός, αδερφή έχουν κάποια διαφορετική ονομασία από αυτήν της νέας ελληνικής; Αν ναι για ποιον λόγο; σημαίνει κάτι;
2. Στο σπίτι τα δωμάτια, τα σκεύη ακόμη και άλλα εργαλεία έχουν συγκεκριμένη ονομασία στα ποντιακά; Αυτή η ονομασία υπάρχει για κάποιον λόγο, δηλώνει κάτι;
3. Ποια είναι η κύρια απασχόληση των κατοίκων;
4. Η εκκλησία του χωριού γιατί έχει πάρει το όνομα Άγιος Βαρθολομαίος;
5. Μπορείτε να μου αναφέρετε κάποιο ποντιακό τραγούδι, ανέκδοτο, παροιμία, τοπικές συνταγές;
6. -Σχετικά με τον γάμο σας, πως παντρευτήκατε; Υπήρξε προξενιό;
   -Η γέννηση, βάπτιση πως ήταν παλιά στο χωριό;
   - Σχετικά με την στρατιωτική σας θητεία, τι έχετε να αναφέρετε;
7. Πότε και πως ήρθατε στον Άγιο Βαρθολομαίο; Από ποιο μέρος ήρθατε; Τι ονομασία είχε παλαιότερα το χωριό;
8. Στο χωριό είχατε πολιτιστικό σύλλογο; Μέχρι πότε λειτούργησε;
   Σχολεία είχατε; Οι δάσκαλοι πως συμπεριφέρονταν;

Οι παραπάνω ερωτήσεις πραγματοποιήθηκαν σε τρεις ηλικιωμένους κατοίκους του χωριού Αγίου Βαρθολομαίου. Τα φύλα των συμμετεχόντων ήταν ένας άντρας(ηλικία 82 ετών) και δυο γυναίκες(78 και 90 ετών).

Απαντήσεις:

Άντρας 82 ετών:

1. Μητέρα-> Μάνα, Πατέρα-> Πάπα, Πασάμ-> αδερφός, πατσίμ-> αδερφή, ταίκαμ-> θείος.

2. 1.Κάμαρι->το δωμάτιο, 2.αποσκευή-> η κουζίνα, 3.καρσάν-> εκεί μέσα ζύμωναν, 4.ετζερέ-> κατσαρόλα, 5.τσουκάλ-> στάμνα, έβαζαν το γάλα, έφτιαχναν γιαούρτι,6. κιαφκίρ-> στραγγιστήρι.

Ανάλογα από που προερχόταν ο καθένας(Καρς, Φύσερα, Κρομ) είχε και τις δικές του ονομασίες στα αντικείμενα.

3. Οι κάτοικοι είχαν ζώα, χωράφια και τα καπνά.
4. Το χωριό επί τουρκοκρατίας λεγόταν Βαρθολόμ, έτσι οι νέοι κάτοικοι το ονόμασαν Άγιο Βαρθολομαίο. Επίσης, ένας κάτοικος είχε δει ένα όνειρο που του έλεγε ένας γέροντας να πάει να βρει την εικόνα του Αγίου.
5. Αυτό που επήκες άλλον δεν θα εφτάσατο.
6. Η θητεία μου διήρκησε 24 μήνες, εκεί κάναμε εκπαίδευση περί του πολέμου.
7. Το 1922-23 ήρθαμε από την Κρομ.
8. Το σχολείο ιδρύθηκε τη δεκαετία του 1930 στο σημείο που βρισκόταν το τζαμί των τούρκων. Είχαμε τέσσερις δασκάλους, οι οποίοι όταν κάναμε φασαρία ή δεν τηρούσαμε τους κανόνες μας έδερναν στο χέρι με τον χάρακα.

Γυναίκα 78 ετών:

1. Μητέρα-> Μάνα, Πατέρα-> Πάπα, Αδερφή-> Πατσί
2. 1.Κάμαρι-> το καλό δωμάτιο, 2.βέτρια(έβαζαν μέσα το γάλα από τα ζώα), 3.ζύμωτρο(εκεί ζύμωναν το ψωμί), 4.σισκέτς(το στραγγιστήρι), 5.πέσκον-> η σόμπα.
3. Οι κάτοικοι ασχολούνταν με τα καπνά, την γεωργία και την κτηνοτροφία.
4. Λέγεται ότι ένας κάτοικος του χωριού είδε στο όνειρο του έναν γέροντα που του έλεγε να πάει σε ένα σημείο και να βρει την εικόνα του Αγίου. Έτσι και χτίστηκε η εκκλησία και πήρε το όνομα αυτό.
5. Άνθρωπος αγράμματος ξύλον απελέκετον, Δέσκαλε ποι εμάθιζες, και νόμον ποι κ΄ έκρανες.
6. Παλιότερα υπήρχε ο γάμος από αγάπη αλλά και από προξενιό. Υπήρχε μια προξενήτρα η οποία πήγαινε στο σπίτι της νύφης και παίνευε τον γαμπρό, μέχρι να πείσει την μητέρα να δώσει την κόρη της. Όταν πια την έπειθε γινόταν ο γάμος, άλλοτε κρατούσε και άλλοτε διαλυόταν διότι δεν υπήρχε αγάπη.
7. Εμένα η οικογένεια μου ήρθε από ένα χωριό της Τραπεζούντας και λεγόμαστε φυσερέτες.

8. Παλιότερα το χωριό είχε σχολείο και επίσης είχε και το σπίτι του παιδιού, στο οποίο μάθαιναν εμάς τις γυναίκες να υφαίνουμε και να κεντάμε και τους άντρες άλλες ασχολίες.

Γυναίκα 90 ετών:

1. Αδερφός-> Πασάμ. Αδερφή-> Πατσίμ
2. 1. πέσκον->σόμπα, 2. ετζερέ ->κατσαρόλα, 3. σκαμίν->καρέκλα, 4.κιαφκίρ-> στραγγιστήρι, 5.χουλιάρ-> κουτάλια, 6.τσεβζέν-> μπρίκι.
3. Οι κάτοικοι ήταν κυρίως γεωργοί.
4. Εγώ παντρεύτηκα με προξενιό. Είχαμε την προξενήτρα που πήγαινε στο σπίτι της νύφης και παίνευε έναν άντρα.
5. Εμείς ήρθαμε από την Φύσερα μια πόλη στην Τραπεζούντα, είμαστε φυσερέτες.
6. Είχαμε σχολείο με πολλά παιδιά, ανά δύο τάξεις είχαμε και από μια δασκάλα ή δάσκαλο.

9.2 Πρόταση για περαιτέρω έρευνα

Θα ήταν ενδιαφέρον οι παραπάνω ερωτήσεις να δοθούν σε κατοίκους άλλων αμιγών ποντιακών χωριών της Φλώρινας(Κολχική, Καύκασος), οι οποίοι είτε ήρθαν εδώ τις ίδιες περιόδους με τους κατοίκους του Αγίου Βαρθολομαίου είτε όχι. Έτσι, θα μπορούσαμε να διαπιστώσουμε αν διαδραματίζει σημαντικό ρόλο το μέρος-τόπος προέλευσης των ανθρώπων σχετικά με κάποιες ιδιαιτερότητες, όπως για παράδειγμα τις ονομασίες στα οικιακά σκεύη, στα αντικείμενα κλπ. Τέλος, με αυτόν τον τρόπο θα συγκρίνουμε τα αποτελέσματα και τις ομοιότητες- διαφορές που πιθανόν θα υπάρχουν από χωριό σε χωριό αλλά και το ρόλο που διαδραματίζει η προέλευση των κατοίκων, διότι ο κάθε τόπος έχει τις δικές του ιδιαιτερότητες.

Κεφάλαιο 10^{ο} Παραδοσιακές ποντιακές συνταγές του χωριού Αγίου Βαρθολομαίου

10.1 Ποντιακά φαγητά

Οι διατροφικές συνήθειες των κατοίκων του Πόντου βασίζονται στην περιοχή και τα διαθέσιμα τρόφιμα, αλλά επίσης και στις διαφορετικές κλιματολογικές συνθήκες από το ένα άκρο του Πόντου στο άλλο. Επιπλέον, τα προάστια της ποντιακής γης επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από γειτονικές περιοχές αλλά και από μεγάλα λιμάνια. Χρησιμοποιούν ξενόφερτα πιάτα και συνταγές, τα οποία δεν είναι κοινά στις μεσογειακές και ορεινές περιοχές. Στο χωριό Άγιο Βαρθολομαίο Φλώρινας, οι κάτοικοι του χωριού έχουν αρκετά

παραδοσιακά ποντιακά φαγητά, τα οποία όλοι οι κάτοικοι ανεξαρτήτως ηλικίας αλλά ειδικότερα οι γηραιότεροι μαγειρεύουν πολύ συχνά, τιμώντας τα ποντιακά φαγητά τα οποία είναι πολύ γευστικά. Παρακάτω αναφέρονται ορισμένα παραδοσιακά ποντιακά φαγητά του χωριού.

10.1.1 Βαρένικα

Υλικά:

Για τη ζύμη: 1)5 φλυτζάνια αλεύρι,2) νερό όσο πάρει,3) αλάτι

Για τη γέμιση: 1)250 γρ. τυρί τριμμένο, 2) 3 κ.σ. κοφτές βούτυρο για το σερβίρισμα

Εκτέλεση:

Για το φύλλο: 1)Κοσκινίζουμε το αλεύρι και το βάζουμε σε μια λεκάνη, 2)Ρίχνουμε στο αλεύρι τι αλάτι και προσθέτουμε το νερό, 3)Τα ζυμώνουμε όλα μαζί να γίνουν μια ζύμη σφιχτή, 4)Ανοίγουμε τη ζύμη σε φύλλα πάχους μισού εκατοστού και τα κόβουμε είτε στρογγυλά με ένα ποτήρι, είτε σε τετράγωνα κομμάτια.

Για τη γέμιση: 1)Παίρνουμε λίγη από τη γέμιση με ένα κουταλάκι, την βάζουμε πάνω στα φύλλα και τα διπλώνουμε σε τρίγωνα (αν είναι τετράγωνα κομμάτια) ή σε μισοφέγγαρα (αν είναι στρόγγυλα) ώστε να κλειστεί μέσα τους τυρί. Τα τοποθετούμε σε αλευρωμένη επιφάνεια για να μην κολλήσουν, 2)Βάζουμε σε κατσαρόλα αρκετό νερό με αλάτι να βράσει. Ρίχνουμε τα βαρένικα, τα ανακατεύουμε ελαφρά με κουτάλι για να μην κολλήσουν και πότε-πότε τα πιέζουμε ελαφρά με τρυπητή κουτάλα για να μην επιπλέουν, 3)Αφού βράσουν, τα σουρώνουμε και τα βάζουμε σε πιάτα. Περιχύνουμε κάθε πιάτο με καυτό αγελαδινό βούτυρο.

10.1.2 Περεσκία

Υλικά:

Για τη ζύμη: 1)1 κύβο μαγιά, 2)1 κ.γ. αλάτι, 3)1 φλ. χλιαρό νερό, 4) 4-5 φλ. αλεύρι κανονικό

Για τη γέμιση: 1)Πατάτες, 2)Κρεμμύδια, 3)αλάτι, πιπέρι

Εκτέλεση:

Με τα υλικά μας φτιάχνουμε ζύμη σχετικά μαλακή, να κολλάει στο χέρι. Την αφήνουμε περίπου μία ώρα σκεπασμένη για να φουσκώσει. Μόλις φουσκώσει, με ένα κουτάλι της

σούπας παίρνουμε μπαλάκια ζύμης, τα αλευρώνουμε και τα πλακουτσώνουμε, τα τεντώνουμε να ξεχειλώσουν σε στρόγγυλο σχήμα, βάζουμε τη γέμιση και τα κλείνουμε.

Για τη γέμιση πατάτας ουσιαστικά φτιάχνουμε μια μικρή ποσότητα «γαβουρεμένα καρτόφια», δηλαδή βραστές πατάτες με τσιγαρισμένο κρεμμύδι και αλατοπίπερο. Αν τα θέλουμε με τυρί, απλώς θρυμματίζουμε όσο τυρί φέτα θέλουμε να χρησιμοποιήσουμε στα περεσκία-τυροπιτάκια.

Για το τηγάνισμα, ζεσταίνουμε λάδι σε ένα τηγάνι και τα τοποθετούμε λίγα-λίγα. Αν είναι με γέμιση, καθώς τα βάζουμε τα τραβάμε και λίγο από τις δύο άκρες για να γίνουν κάπως μακρόστενα.

10.1.3 Ξεροτήγανα ή ωτία

Υλικά:

1) 8 αυγά
2) 2 γιαουρτάκια αγελαδινά
3) 1 φλ. Γάλα
4) 1 φλ. Σπορέλαιο
5) 3 φλ. Ζάχαρη
6) 3 βανίλιες
7) 1/2 κιλό αλεύρι που φουσκώνει μόνο του
8) 1/2 κιλό αλεύρι για όλες τις χρήσεις
9) 1 κ.γ μαγειρική σόδα
10) 1 κ.γ αλάτι

Εκτέλεση:

1) Χτυπάμε σε ένα μπολ τα αυγά, τα γιαούρτια, το γάλα, το λάδι, τη ζάχαρη και τις βανίλιες.
2) Ανακατεύουμε το αλεύρι με τη σόδα και τα προσθέτουμε σιγά-σιγά στο μείγμα. Τέλος ρίχνουμε το αλάτι.
3) Ζυμώνουμε μέχρι το μείγμα μας να μην κολλάει στα δάχτυλα.
4) Ανοίγουμε φύλλα σε αλευρωμένη επιφάνεια.
5) Κόβουμε τα φύλλα σε λωρίδες, και μετά σε μικρότερα κομμάτια σε σχήμα ρόμβου.
6) Παίρνουμε ένα κομμάτι ρόμβου, κάνουμε μια σχισμή στη μέση και περνάμε τη μια κορυφή του ρόμβου μέσα από τη σχισμή.

7) Με τον ίδιο τρόπο ετοιμάζουμε όλα τα ωτία.
8) Τα τηγανίζουμε σε μπόλικο, καυτό λάδι, μέχρι να ροδίσουν. Τα βγάζουμε με τρυπητή κουτάλα και τα αφήνουμε σε απορροφητικό χαρτί.

10.1.4 Τανωμένος σορβάς ή σιρβάς

Υλικά:

1) 50γρ. κορκότο
2) 500γρ πασκιτάν (είδος γιαουρτιού αλμυρό)
3) 2 κουταλιές της σούπας βούτυρο αγελαδινό
4) 1 κουτάλι σούπας δυόσμο
5) 1 κουτάλι μικρό αλάτι
6) 1.5-2 λίτρα νερό

Εκτέλεση:

Σε μία ανοιχτή κατσαρόλα βάζουμε το νερό να βράσει μαζί με το κορκότο, το οποίο έχουμε ξεπλύνει καλά. Αλατίζουμε εάν το πασκιτάν δεν έχει αλάτι, αν το πασκιτάν έχει ήδη αλάτι μέσα δεν προσθέτω επιπλέον.

10.1.5 Σιρόν

Για τη ζύμη:

1) 1κιλό αλεύρι μαλακό
2) μισό ποτηράκι του κρασιού λάδι
3) 1 κουταλιά σούπας ξύδι
4) Αλάτι
5) 1 ποτήρι νερό χλιαρό

Για το γαρνίρισμα:

1) 1 ½ κιλό γιαούρτι
2) 3-4 σκελίδες σκόρδο
3) 100 γραμμ. βούτυρο γάλακτος
4) αλάτι – πιπέρι – ξύδι
5) 100 γραμμ. Σπορέλαιο

Εκτέλεση:

Έχετε το αλεύρι πάνω στο μάρμαρο, ανοίγετε ένα λακκάκι στο κέντρο και αρχίζετε να το ραντίζετε με λίγο νερό χλιαρό, με το λάδι και το ξύδι. Παίρνετε σιγά-σιγά το αλεύρι

γύρω-γύρω (κρατάτε λίγο αλεύρι σε ένα πιάτο για να το μεταχειριστείτε στο άνοιγμα των φύλλων).

Ζυμώνετε περί τα 10 λεπτά. Η ζύμη πρέπει να γίνει μέτρια, ούτε πολύ σφικτή ούτε πολύ μαλακιά. Τη σκεπάζετε με μια πετσέτα και την αφήνετε για μισή ώρα να ξεκουραστεί.

Χωρίζετε το ζυμάρι σε 10-12 μέρη και ανοίγετε αντίστοιχα φύλλα. Ψήνετε τις πιτούλες – φύλλα πάνω σε καυτό σίδερο (στην ηλεκτρική κουζίνα) κι αμέσως τις τυλίγετε σε ρολά όπως το σαραγλί.

Βουτυρώνετε ένα ταψί και τακτοποιείτε τις πιτούλες-ρολά κοντά την μία στην άλλη. Κοπανίζετε το σκόρδο στο γουδί και ανακατεύεται το σκόρδο, το γιαούρτι, αλάτι-πιπέρι, λάδι-ξύδι.

Με το μίγμα του γιαουρτιού σκεπάζετε όλη την επιφάνεια του ταψιού. Καίτε τέλος το βούτυρο και το περιχύνετε πάνω στο γιαούρτι να πάει παντού.

10.1.6 Χαβίτς

Υλικά:

1) 8-10 κουταλιές φούρνικον αλεύρι
2) 4 φλιτζάνια περίπου νερό
3) 3 κουταλιές βούτυρο αγελαδινό
4) Αλάτι κατά βούληση

Εκτέλεση:

Σε μια κατσαρόλα ή σε ένα βαθύ τηγάνι, βάζουμε το βούτυρο να λιώσει, έως ότου να ξανθίσει. Προσθέτουμε το νερό και το αφήνουμε να ζεσταθεί. Μαγειρεύουμε πάντα σε μέτρια φωτιά. Βάζουμε αλάτι και όταν ζεσταθεί το νερό, λίγο πριν κάψει (όχι να βράσει) ρίχνουμε κουταλιά – κουταλιά το αλεύρι. Ανακατεύουμε συνεχώς για να μη σβολιάσει, ώσπου να πετύχουμε, μια κρέμα χωρίς σβόλους. – Προσοχή όταν αρχίσει να βράζει, να μην καείτε. Σβήνουμε το μάτι και ανακατεύουμε, αφήνοντας να βράσει για 1-2 λεπτά, τα οποία είναι αρκετά. Κατόπιν το κατεβάζουμε από το μάτι της κουζίνας, διότι όσο ζεσταίνεται το Χαβίτς, τόσο θα συνεχίζει να σφίγγει, και είναι έτοιμο για σερβίρισμα.

Παλιότερα αλλά ακόμα και σήμερα οι κάτοικοι στο χωριό σερβίρουν το χαβίτς με γιαούρτι στραγγιστό.

10.1.7 Μακαρίνα

Υλικά:

1) Αλεύρι
2) Νερό
3) Αλάτι

Εκτέλεση:

Αρχικά αναμειγνύουμε το αλεύρι με το νερό και το αλάτι. Στην συνέχεια αφού γίνει ένα ομογενές μείγμα, κάνουμε το ζυμάρι κούντια (δηλαδή μικρές στρόγγυλες μπάλες). Έπειτα παίρνουμε ένα- ένα τα κούντια και ανοίγουμε φύλλο, αφού τα ανοίξουμε τα ψήνουμε πάνω στο τσας. Μετά παίρνουμε ένα-ένα τα ψημένα φύλλα τα τυλίγουμε και τα κόβουμε με ένα μαχαίρι, το οποίο φτιαχνόταν από την κόσα, ένα ποντιακό εργαλείο που θέριζαν τα χωράφια. Τέλος, τα τοποθετούμε για λίγα λεπτά στον φούρνο ώστε να ξεραθούν.

Για το σερβίρισμα:

Ρίχνουμε πάνω στη μακαρίνα βραστό νερό, έτσι ώστε να μαλακώσει. Αφού μαλακώσει στραγγίζουμε το νερό και ρίχνουμε από πάνω λιωμένο αγελαδινό βούτυρο. Τέλος, μπορούμε να το συνοδέψουμε με γιαούρτι, ζάχαρη, τυρί.

Τσας: Είναι ένα στρόγγυλο σαν δίσκος, όπου από κάτω τοποθετούν στάχτη από τη σόμπα(πέσκον στα ποντιακά) για να μην καούν τα φύλλα και από κάτω ανάβουν φωτιά. Έπειτα, τοποθετούν πάνω στο τσας τα φύλλα για να ψηθούν.

Εικόνα 44 Επάνω μέρος του τσας

Εικόνα 45 Μαχαίρι που κόβουν τη μακαρίνα

Εικόνα 46 Κάτω μέρος τσας

Εικόνα 47 Όλα τα εργαλεία

Εικόνα 48 Ξύλα που γυρίζουν τα φύλλα

Κεφάλαιο 11ο Ποντιακά τραγούδια και παραμύθια

11.1 Ιστορία του Ποντιακού τραγουδιού

Σημαντικό μέρος από τη Λαϊκή παράδοση αποτελούν τα τραγούδια και οι χοροί, γενικότερα για τους Έλληνες του Πόντου αλλά και συγκεκριμένα για τους κατοίκους του χωριού. Μέσα από τα τραγούδια εκφράζεται η αγάπη της Πόντιας μάνας, καθώς και η τρυφερότητα της και αυτό το αντιλαμβανόμαστε από τη χρήση χαρακτηριστικών λέξεων όπως πούλιμ΄, αρνίμ, γιαβρίμ κ.α.

Όσον αφορά τους χορούς, οι άνδρες και οι γυναίκες σχηματίζουν τις περισσότερες φορές κύκλο. Χορεύουν έχοντας στητό το σώμα, τα πόδια ελαφρώς ανοιχτά και τα χέρια άλλοτε υψωμένα και άλλοτε με λυγισμένους αγκώνες, το σώμα ακολουθεί ρυθμικές και συγχρονισμένες κινήσεις. Οι ποντιακοί χοροί πραγματοποιούνται με τη συνοδεία της μουσικής από τον κεμεντζέ(λύρα), που παίζει ο κεμεντζετζής(λυράρης) και σχεδόν πάντοτε με το ταούλ(νταούλι), το οποίο συνοδεύει τη λύρα.

11.1.1 Η μάνα εν κρύο νερό

Όταν γερά η μάνα και άλλο κε πορεί

Ατότε θέλ' βοήθειαν, ατότε θέλ' ζωήν

Ατότε θέλ' ζωήν

Κι όταν θα έρτε η ώρα και άλλο κι θα ζει

Αμαν κι ευτας το χρέος σοις θα καίεται η ψύ σ' .....

Η μάνα εν κρύο νερόν και σο ποτήρ' κε μπαίν'

Η μάνα να μη ίνεται, η μάνα να μη εν

Η μάνα να μη εν .....

Η μάνα εν βράχος, η μάνα εν ρασίν

Σον δύσκολον την ώρα σ' , μανίτσα θα τσαείς

Μανίτσα θα τσαείς

Η μάνα εν το στήριγμαν, τη χαράς το κλαδί

τ' ατηνές η εγάπη κε βρίεται ση γην.....

Θα δεβαίνε τα χρόνεα, θα γέρουμε και μεις

Ατά είναι με τη σειρά κι θα γλιτών' κανείς

κι θα γλιτών' κανείς

και ολ' πρέπ' να εξέρουμε σ' αούτο την ζωήν

χωρίς τη μάνας την ευχήν κανείς κε λέπ' χαΐρ.....

...

Η μάνα εν κρύο νερόν...

<u>Μετάφραση</u>

Η μάνα είναι κρύο νερό

Όταν γερνάει η μάνα και άλλο δεν μπορεί

Τότε θέλει βοήθεια, τότε θέλει ζωή

Τότε θέλει ζωή

Και όταν θα έρθει η ώρα και άλλο δεν θα ζει

Αν δεν έχεις κάνει το χρέος σου θα καίγεται η ψυχή σου.....

Η μάνα είναι κρύο νερό και στο ποτήρι δεν μπαίνει

Σαν τη μάνα δεν γίνεται, σαν τη μάνα δεν υπάρχει

Σαν τη μάνα δεν υπάρχει.....

Η μάνα είναι βράχος, η μάνα είναι βουνό

Στη δύσκολή σου ώρα, μανούλα θα φωνάζεις

Μανούλα θα φωνάζεις

Η μάνα είναι το στήριγμα, της χαράς το κλαδί

Η δικιά της αγάπη δεν βρίσκεται στη γη.....

Θα περάσουνε τα χρόνια, θα γεράσουμε κι εμείς

Αυτά είναι με τη σειρά δεν θα γλυτώσει κανείς

δεν θα γλυτώσει κανείς

Και πρέπει να ξέρουμε ότι σε αυτή τη ζωή

χωρίς την ευχή της μάνας κανείς δεν βλέπει χαΐρι....

Η μάνα είναι κρύο νερό...

Η μάνα είναι κρύο νερό...

11.1.2 Πατρίδα μ΄αραεύω σε

Πέντε οσπίτια έχτισα κι ασ'όλα ξεσπίτουμαι

Πρόσφυγας είμ'ασο κουνί μ', Θε μ' θα παλαλούμαι.

Πατρίδα μ αραεύω σε αμόν καταραμένος

Σα ξένα είμαι Έλληνας και σην Ελλάδαν ξένος

Όσπιτα 'θεκα ανάμεσα σ'ορμήν και ποταμάκρη

Πεγάδια μαρμαρόχτιστα, νερόν αμόν το δάκρυ.

Πατρίδα μ αραεύω σε αμόν καταραμένος

Σα ξένα είμαι Έλληνας και σην Ελλάδαν ξένος

Και τώρα αδακές διψώ νερό να πίνω 'κι έχω

Εντρέπομαι να ψάλαβω τα χείλοπα μ να βρέχω

Πατρίδα μ αραεύω σε αμόν καταραμένος

Σα ξένα είμαι Έλληνας και σην Ελλάδαν ξένος

Σα ξένα είμαι Έλληνας και σην Ελλάδαν ξένος.

Μετάφραση

Πατρίδα μου σε γυρεύω

Πέντε σπίτια έχτισα και από όλα ξεσπιτώνομαι

πρόσφυγας είμαι απο την κούνια μου, Θεέ μου θα τρελαθώ.

Πατρίδα μου σε γυρεύω σαν καταραμένος

Στα ξένα είμαι Έλληνας και στην Ελλάδα ξένος

Σπίτια άφησα ανάμεσα σε ρέμα και άκρη ποταμού

πηγάδια μαρμαρόχτιστα, νερό σαν το δάκρυ.

Πατρίδα μου σε γυρεύω σαν καταραμένος

Στα ξένα είμαι Έλληνας και στην Ελλάδα ξένος

Και τώρα εδώ διψάω νερό να πιώ δεν έχω

ντρέπομαι να ζητήσω τα χείλη μου να βρέξω

Πατρίδα μου σε γυρεύω σαν καταραμένος

Στα ξένα είμαι Έλληνας και στην Ελλάδα ξένος

Στα ξένα είμαι Έλληνας και στην Ελλάδα ξένος

Στα ξένα είμαι Έλληνας και στην Ελλάδα ξένος

11.1.3 Σεράντα μήλα κόκκινα

Σεράντα μήλα κόκκινα πούλι μ'

Σεράντα μήλα κόκκινα γιάβρι μ'

Σ' έναν μαντίλ' δεμένα.

Σ' έναν μαντίλ' δεμένα.

Σεράντα σεβντάς κι αν εφτάς πούλι μ'

Σεράντα σεβντάς κι αν εφτάς γιάβρι μ'

Κ' ευρίκι ς άμον εμένα.

Κ' ευρίκι ς άμον εμένα.

Για έλα έλα πούλι μ', με τ' εμέν έλα γιάβρι μ'

Ατό τ' εσόν το τέρεμαν πούλι μ', θα σύρ'και παίρ' τ' αχούλι μ'.

Σεράντα μήλα κόκκινα πούλι μ'

Σεράντα μήλα κόκκινα γιάβρι μ'

Ση σειράν τιζεμένα.

Ση σειράν τιζεμένα.

Έπαρ' αρνί μ' και τη στράταν πούλι μ'

Έπαρ' αρνί μ' και τη στράταν γιάβρι μ'

Ντο θα φέρ' τσε σ' εμένα.

Ντο θα φέρ' τσε σ' εμένα.

Για έλα πούλι μ', με τ' εμέν έλα γιάβρι μ'

Ατό τ' εσόν το τέρεμαν πούλι μ', θα σύρ' και παίρ' τ' αχούλι μ'.

<u>Μετάφραση</u>

Σαράντα μήλα κόκκινα

Σαράντα μήλα κόκκινα πουλί μου

Σαράντα μήλα κόκκινα γιαβρί μου

Σε ένα μαντήλι δεμένα.

Σε ένα μαντήλι δεμένα.

Σαράντα σεβντάδες κι αν κάνεις πουλί μου

Σαράντα σεβντάδες κι αν κάνεις γιαβρί μου

Δεν θα βρεις κάποιον σαν εμένα.

Δεν θα βρεις κάποιον σαν εμένα.

Για έλα έλα πουλί μου, έλα σε μένα γιαβρί μου

Αυτό σου το κοίταγμα πουλί μου, θα μου παίρνει το μυαλό μου.

Σαράντα μήλα κόκκινα πουλί μου

Σαράντα μήλα κόκκινα γιαβρί μου

Στη σειρά μαζεμένα.

Στη σειρά μαζεμένα.

Πάρε αρνί μου και το δρόμο πουλί μου

Πάρε αρνί μου και το δρόμο γιαβρί μου

Που θα σε φέρει σε μένα

Που θα σε φέρει σε μένα

Για έλα έλα πουλί μου, έλα σε μένα γιαβρί μου

Αυτό σου το κοίταγμα πουλί μου, θα μου παίρνει το μυαλό μου.

11.1.4 Γουρμπάν σ'εσόν το θέλεμαν

Εσύ όντες αναστενάεις

Εγώ 'ς σον κόσμον χάμαι

Έναν ο πόνον ντ' έχομαι

Πάμε πουλόπο μ' πάμε

γουρπάν σ'εσόν το θέλεμαν

Πάμε πουλόπο μ' πάμε

Ντο σύρ' τ'εσόν το κάρδοπον

Εΐνον ας ευτάμε

όντες τερούν τ' ομμάτοπα σ'

Ατά τα σεβνταλία

Κάτ' άγναν κρούει το κάρδοπο μ'

σκαλών και παίρ’ φωτίαν

γουρπάν σ’εσόν το θέλεμαν

Πάμε πουλόπο μ’ πάμε

Ντο σύρ’ τ’εσόν το κάρδοπον

Εΐνον ας ευτάμε

Εκεί ’ς σο πέραν τα ρασιά

Πουλόπα κελαηδούν’νε

Ασ’ σην σεβντάν τ’εμέτερον

Ατά πα εγροικούν’νε

γουρπάν σ’εσόν το θέλεμαν

Πάμε πουλόπο μ’ πάμε

Ντο σύρ’ τ’εσόν το κάρδοπον

Εΐνον ας ευτάμε

Μετάφραση

Θυσία στο δικό σου το θέλημα

Εσύ όταν αναστενάζεις

Εγώ στον κόσμο χάνομαι

Ένας ο πόνος που έχουμε

Πάμε πουλί μου πάμε

Θυσία στο δικό σου το θέλημα

Πάμε πουλί μου πάμε

Τι θέλει η δική σου η καρδιά

Εκείνο ας κάνουμε

Όταν κοιτούν τα μάτια σου

Με αυτή την αγάπη

Περίεργα χτυπάει η καρδιά μου

Αρχίζει και παίρνει φωτιά

Θυσία στο δικό σου το θέλημα

Πάμε πουλί μου πάμε

Τι θέλει η δική σου η καρδιά

Εκείνο ας κάνουμε

Εκεί στα απέναντι βουνά

Πουλιά κελαηδούνε

Από την δική μας την αγάπη

Αυτά καταλαβαίνουν

Θυσία στο δικό σου το θέλημα

Πάμε πουλί μου πάμε

Τι θέλει η δική σου η καρδιά

Εκείνο ας κάνουμε

11.1.5 Την Πατρίδα μ΄ έχασα

Την πατρίδαμ' έχασα,

έκλαψα και πόνεσα.

Λύουμαι κι'αρόθυμο, όι-όι

ν' ανασπάλω κι' επορώ.

Ρεφρέν…

Μίαν κι' άλλο ΄σην ζωή μ'

σο πεγάδι μ' σην αυλή μ'.

Νέροπον ας έπινα, όι-όι

και τ' ομμάτα μ' έπλυνα.

Τά ταφία μ' έχασα

ντ' έθαψα κι' ενέσπαλα.

Τ' εμετέρτς αναστορώ, όι-όι

και ΄ς σο ψυόπο μ' κουβαλώ.

Ρεφρέν...

Εκκλησίας έρημα,

μοναστήρα ακάντηλα,

πόρτας και παράθυρα, όι-όι

επέμναν ακρόνυχτα.

<u>Μετάφραση</u>

Την πατρίδα μου έχασα

Την πατρίδα μου έχασα,

έκλαψα και πόνεσα.

Κλαίω και νοσταλγώ, όι όι

να ξεχάσω δεν μπορώ.

Ρεφρέν:

Άλλη μια φορά στη ζωή μου

στο πηγάδι μου στην αυλή μου.

Να έπινα νερό, όι όι

και να έπλυνα τα μάτια μου.

Έχασα τους τάφους μου

αυτούς που έθαψα και δεν ξέχασα.

Θυμάμαι τους δικούς μο, όι όι

και στην ψυχή μου τους κουβαλώ.

Ρεφρέν

Εκκλησίες έρημες,

μοναστήρια χωρίς καντήλια,

πόρτες και παράθυρα, όι όι

έμειναν ορθάνοιχτα.

11.1.6 Εγώ για τέσεν και μόνον

Αδά σον κόσμον αγαπώ

ίναν Θεόν και εσένα

αν θέλτ'ς δέβα σον ανοιχτήν

και εβγάλ' τ' εμόν το ψέμαν

Εγώ για τ'εσέν και μόνον

σύρω τη σεβντάς τον πόνον

το κιφάλι μ' σο μαξιλάρ'

ο νους ιμ εν 'σο δρόμον

Πουλί μ' εσέν ντο αγαπώ

αν ίσως λέγω ψέμαν

και το χώμαν ντο καταπατώ

να σύρ' και πιν' το αίμα μ'

Τυρριανίγουμαι και κλαίγω

σε καν'νάν τιδέν κι λέγω

σ' έναν έμορφον κορτσόπον

τα παράπονα μ' θα λέγω

Μετάφραση

Εγώ για σένα και μόνο

Εδώ στον κόσμο αγαπώ

έναν Θεό και εσένα

αν θέλεις πήγαινε στον εξομολογητή

και βγάλε από μένα το ψέμα

Εγώ για σένα και μόνο

σύρω του σεβντά τον πόνο

το κεφάλι μου στο μαξιλάρι

ο νους μου είναι στο δρόμο

Πουλί μου εσύ είσαι αυτό που αγαπώ

αν ίσως λέω ψέμα

και το χώμα αυτό που πατώ

να σύρει και να πίνει το αίμα μου

Τυραννιέμαι και κλαίω

σε κανέναν δεν λέω τίποτα

σε ένα όμορφο κορίτσι

θα λέω τα παράπονά μου

11.2 Ποντιακά παραμύθια

11.2.1 Ο Πεντικόν και το κορίτσ'ν ατ'

Μίαν έτον είνας πεντικός, που είχεν έναν έμορφον κορίτζ'. Ο πεντικόν 'κ' εθέλ'νεν να επάντρευεν ατεν με άλλον πεντικόν. Την ώραν το ενούνιζεν είδεν τον ήλο-ν να φωτάζ'. Ατότε είπεν: θα δίγω το κορίτζι μ' σον ήλο-ν.

-Ήλε μ', έπαρ' τη θαγατέρα μ'. Μόνον εσέν θα δίγ'ατεν, γιατί είσαι πολλά έμορφος και δυνατός, είπεν ο πεντικόν.

Γιοχ! Είπεν ο ήλο-ν, 'κί παίρ' ατεν. Δέβα σα σύννεφα. Ατά κι άλλο δυνατά είναι, κρύφ'νε με και 'κ' ελέπ'νε με.

Όντες επήεν σα σύννεφα, ατά είπαν ατον:

-Δέβα σο βορέαν, ατός έν' ο δυνατόν. Φυσά και ταουτεύ' μας.

Εσ'κώθεν επήεν σο βορέαν. Ατός πά είπεν ατον:

-'Κ' επορώ να παίρω τη θαγατέρα σ', γιατί 'κ' είμαι δυνατός. Σεράντα χρόναι φυσώ και 'κ' επορώ να ρούζω κά τον πύργον. Εκαίκα δέβα.

Σό τέλος απάν' επήεν με το κορίτζ' και εύρεν τον πύργον.

-Πύργε, είπεν ατον, έπαρ' το κορίτζι μ'. Είσαι πολλά ψηλός και δυνατός.

-Πεντικέ, είπεν ατον ο πύργον, ακούς είναν βοήν απέσ' σα τουβάραι μ'; Ντό εθαρείς πως έν' ατό; Θερία πεντικούδαι. Τρώγ'νε με γάλαι καί θα ρούζω αφκά. Ασά πεντικούδαι κι άλλο δυνατά κανένας 'κ' έν' σον κόσμον απάν'!

Ο πεντικόν ατότε εσάσεψεν. Εστεναχωρεύτεν. Αμάν επαίρεν τη θαγατέραν ατ' και εράεψεν είναν έμορφον πεντικόν να δίει ατεν!

Μετάφραση

Ο ποντικός και το κορίτσι

Κάποτε ήταν ένας ποντικός που είχε ένα όμορφο κορίτσι. Ο ποντικός δεν ήθελε να την παντρέψει με άλλον ποντικό. Την ώρα που σκεφτόταν, είδε τον ήλιο που φώτιζε. Τότε είπε: «θα δώσω το κορίτσι μου στον ήλιο».

-Ήλιε μου, πάρε τη θυγατέρα μου. Μόνο σε σένα θα τη δώσω, γιατί είσαι πολύ όμορφος και δυνατός, είπε ο ποντικός.

-Όχι! Είπε ο ήλιος, δεν την παίρνω. Πήγαινε στα σύννεφα. Αυτά είναι πιο δυνατά, με κρύβουν και δεν φαίνομαι.

Όταν πήγε στα σύννεφα, αυτά του είπαν:

-Πήγαινε στο βοριά, αυτός είναι ο δυνατός. Φυσάει και μας σκορπίζει.

Σηκώθηκε πήγε στο βοριά και αυτός του είπε:

-Δεν μπορώ να πάρω τη θυγατέρα σου, γιατί δεν είμαι δυνατός. Σαράντα χρόνια φυσώ και δεν μπορώ να ρίξω κάτω τον πύργο. Εκεί, πήγαινε.

Στο τέλος πήγε με το κορίτσι και βρήκε τον πύργο.

-Πύργε, του είπε, πάρε το κορίτσι μου. Είσαι πολύ ψηλός και δυνατός.

-Ποντικέ, είπε ο πύργος, ακούς μια βουή μέσα στους τοίχους μου; Τι νομίζεις πως είναι αυτό; Θεριά ποντίκια. Με τρώνε σιγά σιγά και θα πέσω κάτω. Απ' τα ποντίκια και πιο δυνατά κανένας δεν είναι στον κόσμο επάνω!

Ο ποντικός τότε τα έχασε. Στενοχωρήθηκε. Αλλά πήρε τη θυγατέρα του και έψαξε έναν όμορφο ποντικό να την δώσει.

11.2.2 Η γυναίκα και το θερίον.

Είνας Ματσουκάτες πολλά εσύρνεν με την γυναίκαν άτ'. Κακέσα και τζετρεφίλτσα γαρή έτον. Με την ταβήν εσκούσαν και με την ταβήν εκεϊσαν.
Έπουγαλέφτεν ερίφ'ς και επαίρνεν την απόφασιν να γλυτών' άσ' ατό το βάσανον. Έναν ημέραν άμον πάντα επαίρεν την κρεπήν και επήγεν 'ς σ' όρμάν σα ξύλα. Επεμάκρυνεν πολλά α σο χωρίον. Σ' ναν τρανόν πελίτ κεκά ειδεν έναν βαθύν κουΐν πολλά βαθύν.

— Αγούτο, ενούντσεν, θα εν’ η σωτηρία μ’…
Έκοψεν κάμποσα τρανά κλαδία και εσκέπασεν το στόμαν τη κουί. Έσυρεν απάν κι άλλα μικρά φυλλωμένα κλαδόπα και τζίκουτα κι’ αέτς πα τηδέν κ εφαίνουτον. Άσ’ ατό κ’ υστερνά ετοίμασεν δύο σαλακά ξύλα. Τα έναν εθέκεν ‘ς ση κουΐ το γιάν και τ’ άλλο πλάν κεκά κ’ εκλώστεν κ’ έπήγεν ‘ς σο σπίτ ’ν άτ’.
Τ’ άλλο την ημέραν επαίρεν την γυναίκαν άτ’ να πάγνε ‘ς ορμάν να κατηβάζ’νε εντάμαν τα ξύλα ντο ετοίμασεν.

Άμον ντ’ εσούμωσαν ‘ς εκείνο το μέρος, ατός αμάν εφορτώθεν τ’ έναν το σαλάκ και είπεν την γαρήν άτ’ να φορτούται τ’ άλλο. Ατό έτον! Αμόν ντ’ έσούμωσεν η καρή ‘ς σο φόρτωμαν επάτεσεν απάν’ ‘ς σα κλαδία και ερούξεν ‘ς σο κουίν κι’ άπό πάν’ άτς το σαλάκ τά ξύλα.
Ο Ματσουκάτες ήσυχα εκλώστεν κ’ έπήγεν ‘ς σο σπίτ’ν άτ.

Όλεν την νύχταν «ομμάτ’ ‘κ επόρεσεν να φέρ’ απάν». Ενούντσεν, επενούντσεν, εγροίξεν ντο εποίκεν τρανόν αμαρτίαν έτον. Σα ξημερώματα εσκώθεν κ’ επήγεν ‘ς σ’ ορμάν. Έφτασεν ‘ς σο κουίν κεκά. Έλυσεν το σκοινίν’ άτ’ και εκρέμασεν ατό απέσ’ ‘ς σο κουΐν και εκούιξεν:

— Σουμέλα, πιάσον την άκραν τη σκοινί, δέσον ατό ‘ς σα μέσα σ’… Εγώ θα σύρω και θα εβγάλωσεν απάν… χωρίς εσέναν ‘κ επορώ να ζώ!… έλεγεν και ελάιζεν το σκοινίν. Όνταν εγροίξεν ντο από φκά επιάστεν το σκοινίν ερχίνεσεν να σύρ’. Έσυρεν, έσυρεν και αναχά παρά τερεί να εβγαίν’ ασό κουΐν με το σκοινίν έναν θερίον!….

Έπήγεν ν’ φίν’ το σκοινίν’ το θερίον εκούϊξεν:
— Μη αφήν’τς με… κι θα τρώγω σε και δούλος εις σα γίνουμαι.
Αμόν ντ’ ελευθερώθεν το θερίον είπεν ατόν:
— Ευχαριστώ σε άνθρωπε!.. Εγλύτωσες με άσ’ έναν τζαναβάρ. Είνας γυναίκα άσ’ οψέ κιάν έβγαλεν την ψυ’ μ’ και να εγουρταρεύκουμ’
ασά χέρια τς ‘κ επόρνα. Ατώρα ίνταν θελ’τς εσύ θ’εφτάγω.

—Ντό Θέλω έν’ να μη πειράεις κανίναν ‘ς σον τόπο μ’. Νε ζα και νε ανθρώπ’ς.

Αέτς πα το θερίον εξέβεν ‘ς σην ανεφορίαν. Και ερχίνεσεν να καταρημάζ’ τον τόπον.Έμαθαν οι ανηφορέτ’ πως ατό το θερίον μόνον τον Ματσουκάτεν ακούει. Επήγαν επαρεκάλεσαν ατόν να έρται δέχ’ ατό.

Εσκώθεν κι’ ο Ματσουκάτες εξέβεν ‘ς αράεμαν τη θερί. Το θερίον
άμον ντο είδεν ατόν από μακρά εγρίεψεν και σίτα έρται καρσί άτ’ κουίζ:

— Φύγον, γιόκσαμ θα τρώγω σε… μόνον ‘ς σον τόπο σ’ ‘κι πειράζω σε.

— Ακ’ σον, λέει κι’ ο Ματσουκάτες. Εγώ για το καλό σ’ έρθα! Εκείνε η καρή εξέβεν ασό κούιν και αραεύ’ σε! Έρθα νά λέγω σ’ άτο νά φυλάγεσαι.

— Όϊ ν’ αοϊλοί εμέν, εκούϊξεν το θερίον και αρχίνεσεν νά τρέχ’ ‘ς σο ραχίν κιάν’… ‘Α σόν φόβον άθε, π’ επάτνεν ‘κ έλεπεν… ‘ς έναν κρεμόν κεκά, ευρέθεν εύκαιρα, ερούξεν κ’ έσκοτώθεν.

<u>Μετάφραση</u>

Η γυναίκα και το θηρίο

Ένας Ματσουκάτες, πολύ βασανιζόταν από τη γυναίκα του. Ήταν κακή και πολυλογού γυναίκα. Με το μάλωμα σηκώνονταν, με το μάλωμα κοιμόντουσαν. Έφτασε στο αμήν ο άνθρωπος και πήρε την απόφαση να γλυτώσει από αυτό το βάσανο. Μια ημέρα πήγε να κόψει ξύλα και ξεμάκρυνε πολύ από το χωριό και ανακάλυψε ένα βαθύ , βαθύ πηγάδι.

-Αυτό το πηγάδι θα είναι η σωτηρία μου σκέφτηκε. Έκοψε κάμποσα μεγάλα κλαδιά και σκέπασε το στόμιο του πηγαδιού. Έβαλε και από πάνω μικρά κλαδιά και έτσι τίποτε δεν φαινόταν. Μετά έφτιαξε και δυο δεμάτια που το ένα το απίθωσε πλάι στο πηγάδι, το άλλο πάνω και γύρισε και πήγε στο σπίτι του. Την άλλην την ημέρα πήρε τη γυναίκα του και πήγαν να κατεβάσουν στο σπίτι τα ξύλα που είχε από την προηγούμενη μαζέψει. Όταν πλησίασαν σε εκείνο το μέρος αυτός φορτώθηκε το ένα δεμάτι με τα ξύλα και είπε στη γυναίκα του να φορτωθεί το άλλο. Αυτό ήταν! όταν η γυναίκα του πλησίασε στο δεμάτι, πάτησε στα ξερά κλαδιά και έπεσε στο πηγάδι και από πάνω της προσγειώθηκε και η στοίβα με τα ξύλα!

Ο Ματσουκάτες ήσυχα, ήσυχα γύρισε και πήγε στο σπίτι του. Όλη τη νύχτα δεν μπόρεσε να κλείσει μάτι. Σκέφτηκε κα ξανασκέφτηκε και κατάλαβε ότι αυτό που έκανε μεγάλη αμαρτία ήταν. Σαν ξημέρωσε πήγε στο πηγάδι, έλυσε το σκοινί και το έριξε μέσα και φώναξε:

-Σουμέλα, πιάσε την άκρη από το σχοινί, δέσε το στη μέση σου. Εγώ θα τραβήξω και θα σε βγάλω επάνω....

Χωρίς εσένα δεν μπορώ να ζω! έλεγε και κουνούσε το σχοινί. Όταν κατάλαβε ότι από κάτω πιάστηκε το σχοινί άρχισε να τραβάει. Τραβούσε και τραβούσε και ξαφνικά

βλέπει να βγαίνει από το πηγάδι ένα θεριό! Πάει να αφήσει το σχοινί και το θεριό φωνάζει:

-Μη με αφήνεις δεν θα σε φάω και δούλος σου θα γίνω. Όταν ελευθερώθηκε το θεριό του είπε:

- Άνθρωπε σε ευχαριστώ. Με γλύτωσες! από χθες μια γυναίκα μου έβγαλε την ψυχή και να γλυτώσω από τα χέρια της δεν μπορούσα! Τώρα ότι ζητήσεις θα το κάνω.

Έτσι το θεριό έφυγε προς τα επάνω και άρχισε να ρημάζει τον κόσμο που ζούσε πάνω από τον τόπο του Μαστουκάτη. Έμαθαν οι άνθρωποι εκείνου του τόπου πως το θεριό μονάχα αυτόν υπολόγιζε και πήγαν κα τον παρακάλεσαν να τους γλυτώσει από το κακό.

Σηκώθηκε και ο Ματσουκάτης και βγήκε να αναζητήσει το θηρίο. Το θηρίο όταν τον είδε από μακριά αγρίεψε και του φώναξε:

-Φύγε αλλιώς θα σε φάω...μόνο στον τόπο σου δε σε πειράζω.

-Άκουσε λέει ο Ματσουκάτης, εγώ για το καλό σου ήρθα. Εκείνη η γυναίκα βγήκε από το πηγάδι και σε ψάχνει. Ήρθα να στο πω να φυλάγεσαι....

- Ωχ τι 'έπαθα! Συμφορά μου! φώναξε το θηρίο κα άρχισε να τρέχει προς την πλαγιά..

Από τον φόβο του δεν έβλεπε που πήγαινε και κοντά στον γκρεμό παραπάτησε, έπεσε και σκοτώθηκε.

Παράρτημα

Οικισμοί του ελλαδικού χώρου των οποίων η πλειοψηφία των κατοίκων χρησιμοποιεί την ποντιακή διάλεκτο (σύμφωνα με την απογραφή του 1991) είναι:

1 . Ν . Έ β ρ ο υ Αετοχώρι (67), Δωρικό (342), Κυριακή (219), Μελιά (115), Νίψα (489),Παλαγία(232),Πεύκα(91),Πυλαία(176).
2. Ν. Ξάνθης Ν. Αμισός (168), Γαλάνη (102), Δαφνώνας (369), Διομήδεια (583), Δρυμιά (38), Εύμοιρο (293), Ν. Ζυγός (318), Π. Ζυγός (363), θαλασσιά (365), Καρυόφυτο (159), **Κ. Καρυόφυτο** (122), Κομνηνό (443), Λευκόπετρα (553), Λυκοδρόμιο (104), Νεοχώρι (263), Πασχαλιά (81), Πετεινός (549), Σταυρούπολη (901),Τοξότες(802),Φε-λώνη(306),Χαλέπι(34).
3. Ν. Ροδόπης Αετόλοφος (62), θρυλόριο (560), Κίζαρι (56), Ν. Σάντα (278), Σάππαι (2247),Υφαντοί(342).
Β.Μακεδονία
1. Ν. Γρεβενών Αγαλαίοι (93), Αγάπη (61), Αγ. Γεώργιος (746), Δήμητρα (548),

Ελεύθερο (112), Καρπερό (700), Κέντρο (107), Κιβωτός (565), Μηλιά (233), Μικροκλεισούρα (51), Μυρσίνα (256), Νησί (105), Παλιούρια (392), Πηγαδίτσα (185), Σϋνδενόρο(344),Ν.Τραπεζούς(41).
2. Ν. Δράμας Αγ. Αθανάσιος (3.553), Αργυρούπολη (629), Αχλαδιά (103), Βα-θύτοπος (582), Κ. Βρόντου (401), Δασωτό (271), Εξοχή (239), Καλαμώνας (831), Κατάφυτο (218), ’. Κεφαλάρι (433), Κ. Κεφαλάρι (199), Κοκκινόγεια (684), Λευκόγεια (611), Μακρυπλαγιά (70), Μαυρόβατος (611), Μαυρολεύκη (541), Μεγαλόκαμπος (474), Μυλοπόταμος (801), Οχυρό (557), Περιθώριο (943), Ποταμοί (377), Πρασινάδα (125), Ν. Σεβάστεια (469), Σιταγροί (752), Σκαλωτή (131), Ταξιάρχες (149), Χρυσοκέφαλος (271).
3. Ν. Ημαθίας Επισκοπή (1.728), Ζερβοχώρι (727), Καστανιά (237), Λαζοχώρι (167), Μακροχώρι (4.338), Μαρίνα (1.036), Ν. Νικομήδεια (813), Παλατίτσα (927), Πατρίδα (1.177), Ν. Πρόδρομος (222), Ροδοχώρι (623), Σάντα (13), Μικρή Σάντα (122), Χαρίεσσα (1.112).
4. Ν. θεσσαλονίκης Ακροπόταμος (635), Ανοιξιά (288), Αρετή (229), Αυγή (523), Βαγιοχώρι (64), Γερακαρού (1.249), Δρακόντιο (283), Καστανάς (596), Κολχικό (1.541), Κρυονέρι (831), Λαχανάς (646), Λευκοϋδα (156), Λίμνη (202) , Μαυροράχη (87), Μαυρούδα (409), Μεσαίο (427), Μεσημέρι (998), Μεσόκωμο (134), Μονόλοφος (446), Νικόπολη (277), Ξηροπόταμος (379), Παρθένι (657), Πέντε Βρύσαι (344), Πετρωτό (232), Πολυδένδρι (316), Πρόχωμα (1.002), Στίβος (628), Κ. Σχολάρι (1.094), Ν. Φιλαδέλφεια (716), Φιλαδέλφιο (403), Φίλυρο (2.192), Χρυσαυγή (880), Ωραιόκαστρο(5.458).
5. Ν. Καβάλας Αμισιανά (759), Αμυγδαλεώνας (1.559), Αγ. Ανδρέας (282), Γα-ληψός (372), Γεωργιανή (1.025), Διπόταμος (116), Δωμάτια (512), Ελαιοχώρι (1.158), Ζαρκάδια (475), Ζυγός (1.419), Κεχρόκαμπος (513), Κοκκινόχωμα (1.312), Κοκκινοχώρι (290), Κορυφές (111), Κρηνίδες (3.005), Κρυονέρι (527), Λεκάνη (632), Λεύκη (48), Λυ-κόστομο (60), Λυδία (843), Μακρυχώρι (129), Μελισσοκομείο (289), Ορφάνι (669), Πλαταμώνας (202), Πλατανότοπος (631), Πον-τολίβαδο (237), Πυργοχώρι (151), Σκοπός (34), Φωλιά (581), Χαλκερό (212), Χρυσόκαστρο (350), Χορτοκόπι(395).
6. Ν. Καστοριάς Αυγή (222), Διποταμιά (610), Καλοχώρι (459), Κομνηνάδες (151), Κορομηλιά (341), Αγ. Κυριακή (305), Λιθιά (372), Μεσοποταμιά (1.758), Οινόη (621), Πεντάβρυση(759),Πτελιά(72),Φωτεινή(194).
7. Ν. Κιλκίς Ν. Αγιονέρι (1.617), Π. Αγιονέρι (691), Ακρίτας (263), Ακροποταμιά (211), Αμάραντα (471), Ανθόφυτο (416), Αντιγόνεια (122), Αγ. Αντώνιος (124), Απόστολοι (306), Αργυρούπολη (477), Βάθη (532), Γαβρά (94), Γερακαριό (231), Γερακώνας (350), Π. Γυναι-κόκαστρο (421), Διβούνιο (83), Διπόταμος (198), Δροσάτο (864), Ελευθεροχώρι (176), Ελληνικό (203), Επτάλοφος (719), Εύζωνοι (833), Ευκαρπία (539), Ζαχαράτο (85), Α. θεοδωράκι (83), Κ. θεοδωράκι (285), Θεοδοσία (231), Καβαλάρης (71), Καλλιρόη (47), Καμπάνη (1.051), Κεντρικό (294), Κολχίδα (150), Κορυφή (123), Κορώνα (65), Κορωνούδα (322), Λειψυδρία (84), Αγ. Μάρκος (119), Μαυροπλαγιά (111), Μεγάλη Βρύση (497), Μελισσουργία (114), Μέσοι Απόστολοι (117), Μεταμόρφωση (262), Μεταλλικό (412), Μεταξοχώρι (175), Μονολίθι (52), Μυλοχώρι (118), Ξηρόβρυση (134), Παλατιανό (127), Παντελεήμων

(285), Παρόχθιο (90), Πεδινό (1.054), Πετράδες (19), Πευκοδάσος (569), Πηγή (100), Πικρολίμνη (150), Πλαγιοχώρι (11), Πλατανιά (416), Ποντοηράκλεια (865), Ποντοκερασιά (192), Ποταμιά (82), Κ. Ποταμιά (136), Ροδώνας (94), Ν. Σάντα (1.738), Σεβαστό (143), Σούρμενα (254), Κ. Σούρμενα (442), Σταθμός (223), Σταυροχώρι (523), Σπουργίτης (147), Τέρπυλλος (605), Τριπόταμος (18), Φύσκα (299), Αγ. Χαράλαμπος (138),Χωρύγι(878). ;

8. Ν. Κοζάνης Αλωνάκια (433), Αναρράχη (1.151), Ανατολικό (87), Ανθούσα (56), Ανθοχώρι (111), Άρδασσα (1.201), Ασβεστόπετρα (828), Αυγή (73), Βροντή (106), 'γ. Δημήτριος (1.034), Δρέπανο (1.083), Εμπόριον (9.224), Εξοχή (81), Καπνοχώρι (386), Καρυοχώρι (634), Κλείτος (1.063), Κοιλάδα (379), Κόμανος (817), Κομνηνό (1.047), Λεβέντης (24), Λιβερά (112), Μαυροδένδρι (1.162), Μαυροπηγή (774), Μεσόλογγος (126), Μηλοχώρι (796), Μολόχα (201), Ξηρολίμνη (461), Οινόη (198), Πεντάβρυσος (203), Πεπονιά (164), Περδίκκας (1.867), Πλατανιά (148), Πολύμυλος (695), Ποντοκώμη (1.261), Προάστιον (829), Πρωτοχώρι (741), Πτολεμαΐδα (25.125), Πυλώριον (122), Ρυάκιο (389), Σήμαντρο (87), Σιδεράς (318), Σκήτη (347), Σπηλιά (114), Σταυροδρόμι (92), Τετράλοφος (487), Αγ. Χαράλαμπος (192), Χειμερινό (84).

9. Ν. Πέλλας Αλώρο (583), Αρσένι (1.459), Άψαλος (1.254), Δυτικό (476), Ελευθεροχώρι (27), Κρανιά (139), Κρύα Βρύση (5.767), Κωνστάντια (724), Κ. Λιποχώρι (1.074), Μάνδαλο (821), Νεοχώρι (489), Νότια (367), Παναγίτσα (702), Πευκωτό(268),Ριζοχώρι(526),Χρυσή(461).

10. Ν . Πιερίας Αλώνια (976), Αρωνάς (342), Εξοχή (692), Αγ. Ιωάννης (535), Καταχάς (660), Κούκκος (326), Μακρύγιαλος (1.485), Μεθώνη (1.059), Σεβαστή (513), Σφενδάμη (1.209), Ν. Τραπεζούς (504), Τρίλοφος (694).

11.Ν.Σερρών

Άγκιστρο (388), Ακριτοχώρι (488), Αμμουδιά (1.145), Αμφίπολη (170), Αναγέννηση (976), Ανατολή (167), Βυρώνεια (1.029), Δόμιρος (200), Ελαιώνας (310), Επτάμυλα (340), Θεοδώρειο (94), θερμά (533), Καλόκαστρο (322), Καλοχώρι (195), Καπνόφυτο (195), Καρπερή (1.271), Καστανούσα (611), Λευκότοπος (304), Λευκώνας (1.741), Λιθότοπος (620), Μακρινίτσα (268), Μανδράκι (432), Μαυροθάλασσα (1.767), Μέταλλα (182), Κ. Μετόχι (149), Ν. Μπάφρα (991), Μυρρίνη (220), Ορέσκεια (48), Παλαιόκαστρο (621), Παλαιοκώμη (1.380), Πλατανάκια (604), Κ. Πορρόΐα (787), Προμαχών (270), Ροδόπολη (848), Σκοπιά (117), Στρυμονοχώρι (488), Τριάδιο (317), Τριανταφυλλιά (146), Φαιά Πέτρα (160), Χείμαρρος (672), Κ. Χριστός (470).

12.Ν.Χαλκιδικής Λάκκωμα(1.416),Πλατανοχώρι(122).

Γ.Ηπειρος1.Ν.Ιωαννίνων

Ανατολή (4.451), Ασφάκα (275), 'γ. Ιωάννης (671), Μπάφρα (614), Νεοκαισάρεια (513).

2.Ν.Πρεβέζης

Αρχάγγελος (356), Ν. Κερασούς (925), Παντοκράτορας (354), Ν. Σαμψούς (613), Ν. Σινώπη(563).

Δ.Θεσσαλία

1 . Ν . Λαρίσης Αετοράχη (152), Γαλανόβρυοη (551), Καλλιθέα (746), Κεφαλόβρυσο (337),Λόφος(196),Ολυμπιάδα(431).

Ε. ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

1. Ν. Αιτωλοακαρνανίας Ματσούκι (325), Μπαμπαλιό (159), Αγ. Νικόλαος (448), Σφήνα(510).

Βιβλιογραφία

Ασλανίδης, Ν. Μάρτυρες 100 χρόνια μετά.

Ηλιάδου- Τάχου, Σ. Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944. Επίκεντρο.

Ντίνας, Κ. Η ποντιακή διάλεκτος. Ανακτήθηκε από: https://pontiakilelapa.wordpress.com/2010/11/26/h-%CF%80%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE-%CE%B4%CE%B9%CE%AC%CE%BB%CE%B5%CE%BA%CF%84%CE%BF%CF%82/

Ντίνας, Κ. Νεολαία παμποντιακής ομοσπονδίας Ελλάδος. Η ποντιακή διάλεκτος. Ανακτήθηκε από: https://neolaia.poe.org.gr/default.aspx?catid=183

Χαραλαμπόπουλος, Α. και Χατζησαββίδης, Σ. (1997). Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ:ΘΕΩΡΙΑ & ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ. Αθήνα: Κώδικας Θεσσαλονίκη.

Χατζησαββίδης, Σωφρόνης. Τα ποντιακά στον ελλαδικό χώρο. Ανακτήθηκε από: https://www.poe.org.gr/default.aspx?pageid=331

Χατζησαββίδης, Σωφρόνης. Η ελληνική γλώσσα στην πρώην Σοβιετική ένωση. Ανακτήθηκε από: https://docplayer.gr/12145606-Sofronis-hatzisavvidis.html

Στην σελίδα: Pontos- news. Η γενοκτονία των ποντίων: Όλη η ιστορία της καταραμένης ημέρας σε ένα εξαιρετικό βίντεο. Ανακτήθηκε από: https://www.dinfo.gr/%CE%B7-%CE%B3%CE%B5%CE%BD%CE%BF%CE%BA%CF%84%CE%BF%CE%BD%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CF%80%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%AF%CF%89%CE%BD-%CF%8C%CE%BB%CE%B7-%CE%B7-%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1/

Στην σελίδα: Τραπεζούντα.gr. Ήθη-έθιμα. Ανακτήθηκε από: https://www.trapezounta.gr/pontus/culture/customs-and-practices/6731/

Στην σελίδα: Σαν σήμερα. Η Γενοκτονία των Ποντίων. Ανακτήθηκε από: https://www.sansimera.gr/articles/140

Σε άρθρο. News 247.100 χρόνια από τη Γενοκτονία των Ποντίων: 5 πράγματα που πρέπει να ξέρεις. Ανακτήθηκε από: https://www.news247.gr/koinonia/100-chronia-apo-ti-genoktonia-ton-pontion-5-pragmata-poy-prepei-na-xereis.6724144.html

Σε άρθρο. Μηχανή του χρόνου. «Χτυπούσαν ανελέητα τα παιδιά με τα μαστίγια και τα τρυπούσαν με τα ξίφη τους». Μαρτυρίες από τη γενοκτονία των Ποντίων. Ανακτήθηκε

από: https://www.mixanitouxronou.gr/chtipousan-aneleita-ta-pedia-me-ta-mastigia-ke-ta-tripousan-me-ta-xifi-tous-pantou-vlepame-ptomata-ginekon-pedion-ke-geronton-martiries-apo-ti-genoktonia-ton-pontion/

Σε άρθρο. News agency. Ελληνοτουρκική ανταλλαγή πληθυσμών του 1923. Ανακτήθηκε από: https://www.orthodoxianewsagency.gr/istoria-ethnika-themata/ellinotourkiki-antallagi-plithysmon-tou-1923/

Ποντιακά τραγούδια. Ανακτήθηκαν από: https://pontosworld.com/index.php/music/lyrics/464-a

https://pontiakilelapa.wordpress.com/2011/08/30/%CE%B5%CF%83%CF%8D-%CE%B5%CE%AF%CF%83%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%AC%CF%86%CF%85%CE%BB%CE%BB%CE%BF%CE%BD/

https://www.google.com/search?q=%CE%B7+%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CE%B1+%CE%B5%CE%BD+%CE%BA%CF%81%CF%85%CE%BF+%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%BF&oq=%CE%B7+%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CE%B1+%CE%B5%CE%BD+%CE%BA%CF%81%CF%85%CE%BF+%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%BF&aqs=chrome..69i57j0l9.5144j0j15&sourceid=chrome&ie=UTF-8

https://lyricstranslate.com/el/%CE%B3%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BC%CF%80%CE%AC%CE%BD-%CF%83%E2%80%99%CE%B5%CF%83%CF%8C%CE%BD-%CF%84%CE%BF-%CE%B8%CE%AD%CE%BB%CE%B5%CE%BC%CE%B1%CE%BD-%CE%B8%CF%85%CF%83%CE%AF%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%83%CE%BF%CF%85-%CF%84%CE%BF-%CE%B8%CE%AD%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1.html

https://www.google.com/search?q=%CF%80%CE%B1%CF%84%CF%81%CE%AF%CE%B4%CE%B1+%CE%BC+%CC%81+%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%B5%CF%8D%CF%89+%CF%83%CE%B5&sxsrf=ALeKk01Pg78XBBJuaxmkIKBpjvQMhOyBVQ%3A1620384157918&ei=nRmVYNuNN5f87_UP3f2o6AE&gs_ssp=eJzj4tVP1zc0TLYwMEw3Lqs0YPRSO99wbuP5lvON59af23Juo8K5PQpnGhWAQo3nNp7ber73fKfC-eZzWwG3NB0F&oq=%CF%80%CE%B1%CF%84%CF%81%CE%AF%CE%B4%CE%B1+%CE%BC%CE%84+%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%B5%CF%8D%CF%89+%CF%83%CE%B5&gs_lcp=Cgdnd3Mtd2l6EAEYADIFCC4QkwI6BwgjELADECc6BwgAEEcQsAM6BQgAEM0COgQIIRAKOgcILhANEJMCUOGfA1jKkARgxJ0EaAFwAXgAgAGqAYgBtgqSAQQxLjEwmAEAoAEBqgEHZ3dzLXdpesgBCcABAQ&sclient=gws-wiz

Πληροφορίες από την Εύξεινο λέσχη Φλώρινας.

Προφορικές μαρτυρίες από τους κατοίκους του χωριού Αγίου Βαρθολομαίου.